

imprimat legal. 27. ALA 1927

SOCIETATEA DE MAINE

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-rele 10-11

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul
Lei 30

CLUJ, DUMINECĂ 13 și 20 MARTIE 1927

CUPRINSUL:

<i>PROBLEME ECONOMICE: Desvoltarea orașelor ardelene</i>	Petru Suci
<i>Problema tiparului în România</i>	Ion Mehedințeanu
<i>INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE: O reformă școlară necesară</i>	G. A. Dima
<i>PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Unificarea codurilor</i>	Dr Lucian Borcia
<i>POLITICA EXTERNĂ: Europa de mâine (Sfârșit)</i>	Wickham Steed
<i>ACTUALITĂȚI: Modernizarea limbei 1907</i>	Gavril Todica
<i>DISCUȚII LITERARE: De vorbă cu M. Maeterlinck</i>	H. Trandafir
<i>ARDEALUL VECHIU: Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna“ din Sibiu (Sfârșit)</i>	Adrian Corbul
<i>Deputații români în Dieta din Pesta la 1861</i>	Olimpiu Boitoș
<i>CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Comemorarea lui Pestalozzi la Cluj</i>	Dr Coriolan Suci
<i>Teatru („Nebuniile dragostei“ de Regnard și „Morcovel“ de Jules Renard). — Conferințe (Arhimandritul Scriban: Biserica și capitalul biologic național). — Cărți, reviste, ziare (Graiul Românesc; Cosinzeana)</i>	C. I.
<i>Săptămâna muzicală (Festivalul Beethoven).</i>	O. B.
<i>CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ: Franța și datoriile sale de războiu. — Electrificarea Ungariei. — Cum explică străinătatea urcarea cursului leului?</i>	Aurel Decei
<i>SABIN CIORANU</i>	
<i>FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE: Italia pentru Basarabia. — În jurul ultimei crize politice din Germania. — Aviația. — Expozițiile din București. — Biblioteca Ligii Națiunilor. — Intre Adrian Corbul și Maurice Maeterlinck. — Cronică mărunță. — Bibliografie.</i>	

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIJA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8

CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

ROMANIA
CLUJ

Industria Sârmei Societate Anonimă Cluj

Convocare

Domnii acționari ai Industriei Sârmei Soc. An. Cluj, prin prezența se convoacă la

a VI-a adunare generală ordinară

care va avea loc la sediul societății în Cluj, Calea Victoriei Nr. 29 în ziua de 20 Martie, ora 11 a. m. cu următoarea

Ordine de zi:

1. Deschiderea adunării generale.
2. Bilanțul pe anul 1926, raportul consiliului de administrație și al comitetului de cenzori, darea absoluturului.
3. Distribuirea profitului net.

4. Fixarea jetoanelor.
  5. Alegerea a 3 membri, în consiliul de administrație pe o durată de 3 ani, în locul D-ilor Ionel Comsa, Dr. Moise Farkas și Ing. Vasile Lazar, ieșiți prin ordinea vechimii.
  6. Alegerea întregului comitet de cenzori.
- Domnii acționari, cari vor să participe la adunarea generală, sunt invitați a-și depune acțiunile la casieria noastră, sau la Banca Centrală pt. Industrie și Comerț, S. A. Cluj și sucursalele ei, sau la Banca Românească S. A. București și sucursalele ei, sau Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița, București, cel puțin cu 3 zile înainte de adunare.

Cluj, la 25 Februarie 1927.

Consiliul de Administrație.

Activa		Bilanțul general încheiat la 31 Decembrie 1926		Pasiva	
Cassa	2187107	—	—	Capital	150000 0
Hârtii de valoare	6586833	—	—	Fond de rezervă	2324821 46
Conturi curente	30138704	—	—	Fond de amortizări	23429633 81
Efecte de primit	32161894	51	—	Augmentarea în 1926	87 5075 -
IMOBILE:					32154708 81
Terenul fabricii	507000	—	—	Dividende neridicate	20734
Imobilul din Cluj	1000000	—	—	Conturi curente	90053654 34
Clădirea fabricii	16149994	—	—	Efecte de plată	13827000
Linia de garaj	870383	—	—	Reescont	23107070
Colonia pt. muncitori	1828053	—	—	Transitoriu	1746079 12
Conductul de gaz natural	1284947	—	—	Beneficiul net pe anul 1926	3856301 29
Instalația fabricii	231468	—	—		
Mașini și accesorii	24471853	—	—		
MOBILE:	32736228	—	—		
Vehicule și mobile	1467094	—	—		
Mobilierul biroului	808884	—	—		
Materiale prime și auxiliare	8138541	—	—		
FABRICATE:					
Fier laminat, fier de beton, sârmă, cue, acuri ce mobile, fier pt. cercuri, sârmă zincată, agrafe etc.	42065809	—	—		
Transitoriu	1030393	51	—		
Aorvizionare muncitorilor	297020	—	—		
	182090369	02	—		
					182090369 02

Perdere		Profit și Perdere la 31 Decembrie 1926		Profit	
AMORTIZĂRI:				Câștig la mărfuri	36083363 34
Clădirea fabricii, linia de garaj, conductul de gaz natural, mașini și instalația fabricii	8725075	—	—		
CHELTUELI GENERALE:					
Salarii, spese de administrație, asigurări	7027501	88	—		
Dobânzi	13130049	27	—		
Impozite	3344435	90	—		
Beneficiul net pe anul 1926	3856301	29	—		
	36083363	34	—		
					36083363 34

Cluj, la 31 Decembrie 1926

ss. I. Diamant
dir. gen.

ss. Ionel Comsa,
președinte.

ss. Eugen Beza
director.

Pentru contabilitate:
ss. Ludovic Peller,
procurist, cont. autorizat.

ss. Ing. Virgil Dessila
ss. I. C. Orghidan

ss. Ing. Ioan F. Negruțiu
ss. Ing. Vasile Lazar

ss. Dr. Valentin Poruțiu
ss. Dr. Octavian Sglimbea

ss. Dr. Moise Farkas
ss. Adalbert Veith

S'a examinat și s'a găsit în deplină ordine,
Cluj, la 1 Martie 1927

ss. Aurel Bruckner

ss. D. Constantinescu, exp. contabil

ss. Virgil Comsa

ss. Richard Hecht

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

Ion Clopoțel

Redacția și Administrația:

CLUJ,

Calea Victoriei 51.
Plaja Untrei No. 8.

Telefon 308

Duminică 13 și 20 Martie 1927

Anul IV

N-rele 10—11

Numărul: Lei 30

Desvoltarea orașelor ardelenene

— In baza unei anchete —

Orașele din Ardeal nu sunt ale noastre nici economiceste, nici demograficeste. Cu trecutul pe care l-am avut nu ne-am putut nici crea, nici cuceri orașe. Rămâne s'o facem aceasta de aici încolo. Rezultatul va depinde de mijloacele ce le vom ști aplica. Biruința nu va fi a celor impacienți, ci a celor stăruitori. Se va vedea într-o cât vom avea această calitate. Deocamdată se pare că suntem și impacienți și intoleranți. Două defecte, cu cari se pot întârzia, ba chiar și zădărnici biruințele economice.

Realitatea e, deocamdată, împotriva noastră. Dela noi atârnă s'o schimbăm în favorul nostru. Aceasta nu se va putea, decât numai printr'o politică economică reală și rațională. Programul acestei politici nu trebuie să se treacă nici prin retorica naționalismului intolerant, nici prin cea a liberalismului economic indiferent.

Rostul orașelor în organismul nostru social-economic e foarte clar. Ele sunt chemate să desăvârșească, întregindu-l, cercul de circulațiune al avuțiilor noastre naționale. Au, în privința aceasta, un rol dublu: de a fi factor de valorificare al bogățiilor naționale și element de culturalizare al satelor. Numai orașele cu hinterlandul etnicește omogen își pot îndeplini bine acest rol.

Orașele noastre ardelenene sunt aproape toate alogene. Sunt creațiuni artificiale în mijlocul unor masse etnice eterogloate. Omogenizarea lor cu hinterlandul e o necesitate social-economică și națională. E o nivelare etnică, pe care o săvârșesc forțele dinamice ale popoarelor conștiente. Această omogenizare reclamă timp și energie.

Cucerirea orașelor nu e problemă de forță politică, ci de luptă economică și culturală. Nu brutalitatea polițienească, ci forța vitală, dinamică, a neamului nostru ne va da orașele de cari avem lipsă. La aceasta nu vom ajunge printr'o politică de suprapunere teroristă, ci de juxtapunere plină de energie națională și de concilianță umanitară. Nu vrem să luăm cu forța locul și dreptul nimănui. Vrem să ne câștigăm prin muncă stăruitoare locul și drepturile ce ni se cuvin. Imperioase legi economice cer să ne com-

plectăm organismul nostru național. Trebuie să ne creăm o pătură urbană tare și conștientă.

Statul ne poate veni într'ajutor în această luptă, printr'o politică de intervenționism prudent. Trecutul, prin tendințele lui oprinatoare, ne-a împiedecat în desvoltare. A normaliza organismul etnic al unui popor e un mare interes de stat. Inegalitățile în organismul etnic-social provoacă conflicte și convulsii economice. Statul trebuie să fie nivelatorul contrastelor sociale. Aceasta nu prin rapt și oprire, ci printr'o ajutorare cuminte și echitabilă. Statul e dator, în interesul său propriu, să ajute desvoltarea energiilor etnice latente. Trebuie să ajute pe oprimații de ieri, ca să ajungă pe picior de egalitate (cu stăpânii prin privilegiu ai orașelor ardelenene).

Nouă nu ne trebuie nici limba, nici averea concetățenilor noștri minoritari. Nouă ne trebuie orașe românești create prin forța economică și prin energia proprie a neamului nostru.

Programul de luptă nu poate isvorî decât din cunoașterea clară și imparțială a realităților social-economice din orașele noastre. Numai aceste realități ne pot da judecata precisă, amplă și conștientă a situației. Numai înfipti solid în pământul acestor realități vom putea să pornim la muncă cu sorți de isbândă. Altfel vom rămânea vizionari orbiți de verbalismul sterp al polițienismului intolerant și speculator.

Cel mai bun mijloc de a cunoaște anumite realități e ancheta. Conștient de acest lucru am trimis, în primăvara anului 1925, formulare de anchetă către primăriile orașelor noastre din Ardeal. Am primit răspuns numai la o parte dintre ele. Sunt completate oficial, de primării. Nu vor fi întru toate exacte, mai ales ținând seamă de organizarea defectuoasă a oficiilor noastre statistice, dar cu toate acestea sunt foarte instructive. Dau rezultatul lor în cele ce urmează.

Organizația economică a orașelor o fac comerțul și industria. Acestea sunt pulsațiile vitale ale orașelor. Civilizația urbană modernă, lor are a le mulțumi în-creșterea sa desvoltare. Această civilizație

se lățește prin difuziune, ca din niște centre iradiatoare, în păturile rurale împrejmuitoare, dar numai în păturile etnicește omogene. Eterogloții urbani au avut aproape totdeauna și în tot locul tendințe politice și economice dominatoare și exploatoare. În aceste orașe civilizația s'a oprit la bariera lor.

Enclavele etnice străine au fost așezate în Ardeal cu scopuri de dominațiune politică. Acest rol și l-au îndeplinit mai de mult prin forța lor militară, iar mai nou prin situația economică privilegiată.

Industria a fost în întregime a lor. Coloniștii sași aproape au monopolizat acest ram. Articollii lor industriali au exercitat prima influență civilizatoare asupra satelor noastre. Abia în jumătatea a doua a v. XIX-lea am început să îmbrățișăm și noi industriile. Mai întâiu în orașele cu proporția românească mai numeroasă, mai târziu și în celelalte. Numărul industriașilor români a fost, la început, de tot mic. Au început să se înmulțească în timpul mai nou, ajutați de necesitățile sporite ale vremii, cât și de creditul financiar al băncilor noastre. Conșcripția noastră din 1920 nu ne dă date în privința aceasta. Ne dă cea ungurească din 1910, în care găsim specifice industrii după branșă și după naționalitate. În acest an noi avem pentru întreg Ardealul 26.376 maestri de sine stătători. Raportată această sumă la întreaga populația noastră, se venea abea 1%, iar raportată la totalul industriașilor din întreaga Ungaria făcea 2.65%.

Tabloul de mai jos, cu situația lor în anul 1925, arată un procent nu tocmai mare, dar mulțumitor. În 21 orașe noi deținem din totalul meseriașilor aproape 13%. Mai numeroși în orașele cu majorități românești și cu regiuni românești. Așa în Alba-Iulia, (Caransebeș, Hațeg, Dej. În Hunedoara sunt numai maestri români. În orașele săcuiești (Miereuă-Ciuc și Târgul-săcuiesc), nu avem nici unul. În Tg.-Mureș avem abea 5.77%.

În ce privește comerțul stăm ceva mai rău. Avem numai 9.60%. Restul de 90.40% îl dețin alte neamuri: evrei, armeni și unguri. Majoritatea o formează evreii, primejdioși prin forța lor disolvantă și anarhizatoare. Ungurilor urbani

nu li se poate nega, influința culturalizatoare ce au avut-o asupra masselor rurale ungurești? Evreii comercianți n'au la activul lor nici un aport culturalizator.

Noi am îmbrățișat comerțul mult mai târziu decât industria. Comerciantului îi trebuie capital intelectual și financiar. Noi nu l-am avut nici pe unul, nici pe celalalt. Speculațiunea comercială și-o însușește foarte greu ruralul osificat în înțelețnicirile unei vieți agricole seculare. Comerciantul e produsul unei vieți urbane. Numai mediul orașenesc înzestreață pe indivizi cu calități speculatoare. Noi nu am avut în măsură trebuitorul acest mediu. Va trebui să-l avem de aici încolo. Ni se va spori atunci dela sine, printr'o politică de protecționare, numărul comercianților. Statul poate veni într'ajutor comerciantului românesc pe două căi: să creieze prin școli comerciale contingentul comercianților de mâine — și să-i ajute pe cei de azi, prin credite avantajoase. Deocamdată, în concurența liberă, sunt avizați la puterile lor proprii. În criza actuală financiară comercianții noștri se pare că sunt puțin rezistenți. Din 4 comercianți români pe cari i-a avut piața orașului Turda, numai unul a putut rezista până acum. Fără credite, cu o societate românească inconștientă și indiferentă, trebuie să ne mulțumim cu procentul de comercianți pe care-l avem. În unele orașe numărul lor e mărișor. Astfel în Abrud sunt mai mulți comercianți români decât neromâni. În Hațeg, Hunedoara și Orăștie aproape egali. În Ocna Sibiului sunt mai mulți români. În orașele cu regiuni compacte ungurești ai noștri sunt aproape inexistenți. Aceasta ca o dovadă că negoțul românesc, întocmai ca și industria spre a se desvolta are lipsă de orașe românești și de hinterlanduri românești.

Iată situația pe anul 1925:

Numele orașului	Numărul comercianților		Numărul industriașilor	
	români	nerom.	români	nerom.
Abrud	39	25	45	65
Alba Iulia	25	96	105	162
Baia Mare	16	101	96	605
Brașov	87	738	14	64
Caransebeș	84	142	143	183
Dej	9	191	201	535
Deva	19	70	38	126
Hațeg	54	77	89	95
Hunedoara	26	36	120	
Ibașfalău	5	48	40	188
Mediaș	4	98	25	271
Mercurea Ciuc	1	70		103
Ocna Sibiului	21	10	37	67
Orăștie	42	50	22	31
Satu Mare	57	1323	37	1411
Sebeș	17	2	47	81
Sighet	8	869	29	687
Simleul Silvan.	4	256	15	324
Tg.-Mureș	27	816	153	2499
Tg.-Săcuiesc	9	68		415
Zălau	1	38	16	800
Total	555	5194	1272	8714
In %	9.00	90.00	12.72	87.28

Bogăția populației urbane o formează, dar mai ales o evidențiază casele. Acestea prin felul și prin materialul de construcție, arată starea de prosperitate sau de sărăcie a proprietarilor. În centru, unde pulsează viața comercială, sunt casele cele mai frumoase și mai solide. Spre periferie casele sunt tot mai mici și

mai puțin solide. Chiar la marginile orașelor nu se mai găsește de multe ori nici o urmă de urbanism. În zadar mai cauți pe aici orașul, că nu-l găsești nici în construcții, nici în conforturi moderne edilitate. Aici pauperismul e atotstăpânitor, în toate condițiile de viață.

În orașele ardelenne centrele nu sunt ale noastre. Sunt ale celor ce dețin cel mai mare izvor de bogăție urbană, ale comercianților, cari nu sunt români. Ale noastre sunt periferiile. În centre avem foarte puțin construcții particulare. Am început să avem, prin cumpărări, abia acum în anii din urmă. În centrele de bogăție abea vom avea 2%. Bunăoară în Turda; în piață un singur particular român are casă. Celalalte sunt, în majoritatea lor, în mâni ungurești. Aici evreii, în mod excepțional, nu s'au putut înfige așa tare.

Cam acelaș e procentul, în ce privește centrele, și în celelalte orașe ardelenne.

În 1925 aveam 29.10% din totalul de 30.245 case de piatră. Procentul în aparență e multămitor. Corespunde procentului nostru demografic la orașe. Deosebirea între proprietatea de case a noastră și a minoritarilor s'ar putea vedea numai dacă s'ar arăta statistic locul unde e casa și felul de construcție (parter sau etaj). Aceasta ridică foarte mult rentabilitatea unei case. Situația economică numai așa s'ar putea arăta fidel și real, dacă s'ar pune și valoarea în bani a fiecărei case. Numai atunci s'ar putea vedea deosebirea isbitoare între proprietatea unora și proprietatea celorlalți. Procentul proprietății noastre urbane imobiliare s'ar reduce atunci, ca forță economică-financiară, la abia 5%, ori poate și la mai puțin. Cine cunoaște orașele noastre, îmi va da dreptate. În orașele săsești toate casele, chiar și cele mai dela periferie, sunt clădite din material solid, din piatră sau cărămidă. Așa în Mediaș și în Sebeș. În Orăștie sunt numai 57 case de lemn, dar și acestea „aparțin țiganilor“. E mare procentul caselor noastre de piatră și în orașele cu majorități românești. Așa în Alba-Iulia, Caransebeș, Deva, Hațeg, Ocna-Sibiului. Suntem cu atât mai reduși în celelalte orașe. Pentru Baia-Mare nu ni se dă nici o cifră.

În orașele cu majorități ungurești procentul nostru e disparent. Așa în Satu-Mare o populație românească de aproape 10.000 suflete, are numai 14 case de piatră. În Târgu-Mureș 4000 români au numai 80 case de piatră.

Tabloul ce urmează arată situația pe anul 1925.

În ce privește situația agrară a elementului românesc urban datele sunt mai puțin și mai nesigure. Din 40 orașe abia 5 au trimis datele cerute. Concluzii mai precise nu se pot trage din ele. Le dau totuși pentru o informație aproximativă. Situația e tot pe anul 1925. Proprietatea agrară e pentru elementul românesc urban de o importanță vitală. O parte mare din populația noastră orașenescă e, prin ocupație, agricolă. E un fel de

țărănime urbană. Urbană prin înlesnirile edilitare ce i-le dă orașul, dar rurală prin înțelețnicirile sale. Țărani urbană, cari nu trăiesc din pământ, trăiesc ca ser-

Numele orașului	Numărul caselor		Căi români au	
	de piatră	de lemn	case de piatră	case de lemn
Abrud	110	36	64	285
Alba Iulia	1400	26	800	150
Baia Mare	2320	850		
Brașov	3342	1369	1208	840
Caransebeș	1420	15	972	15
Dej	1474	16	301	44
Deva	1231	146	94	127
Hațeg	363	10	216	160
Hunedoara	600	306	150	100
Ibașfalău	291	280	91	154
Mediaș	3519		100	
Ocna Sibiului	1290	100	900	100
Orăștie	1262	57	850	57
Satu Mare	3800		14	
Sebeș	1484		1083	
Sighet	1730	721	110	470
Simleul Silvan.	1020	30	270	12
Tg.-Mureș	2534	1402	80	377
Tg.-Săcuiesc	625	360	4	
Zălau	820	617	22	47
Total:	3024	7205	8779	2883
In %	70.00		29.10	

vitori și zileri, iar în timpul mai nou ca muncitori industriali. Cu toate acestea suprafața proprietății agrare românești e redusă; nu e în proporție cu numărul populației românești. Aproape 80% din populația noastră urbană trăiește din pământ. Cu toate acestea numărul proprietarilor români e mic, deși pământul e unicul lor izvor de câștig și de viață. Din suprafața de aproape 24.000 jug. cad. a orașului Turda, sunt abea 4000 în proprietate românească. Cam aceeaș e situația și în celelalte orașe, în afară de cele cu majorități românești, ca bunăoară Orăștie.

Numele orașului	suprafața cultivabilă	în jugăre cadastrale			
		Români au	Neromâni au	Pe 1 prop. român vin	Pe 1 prop. nerom vin
Alba-Iulia	5466	3796	1670	610	1758
Brașov	34011	3876	312.5	138	1608
Deva	6813	997	5116	187	780
Mediaș	7771	1975	5796	315	658
Orăștie	7186	2985	1265	277	315

Din datele de mai sus, defectuoase și fragmentare cum sunt, se pot trage concluzii destul de precise.

Isvoarele principale de bogăție în orașele ardelenne nu sunt ale noastre. De aceea nu suntem noi stăpânii lor economici, ci alte neamuri. Spre a avea orașe românești trebuie să tindem a ne înstăpâni pe aceste isvoare de bogăție urbană. Drumul spre cucerirea lor nu se poate deschide cu forța intoleranței politice, ci cu forța unei lupte economice stăruitoare și organizate. Statul poate, ca factor auxiliar, să accelereze rezultatele acestei lupte. Aceasta nu din motive de hegemonie națională, ci de echilibrare socială. Ce nu ne-au dat veacurile, trebuie să ne dea deceniile. Energiile dinamice ale unui popor nu se pot crea de azi pe mâine. Le trebuie mediu prielnic. Desvoltarea acestui mediu o poate ajuta statul. Nu statul polițienesc, ci cel cultu-

ral-economic. Numai acesta e în stare să cunoască necesitățile reale și să formuleze în conformitate conduita programatică în lupta de dezvoltare social-economică.

Statul e al tuturor păturilor sociale și

etnice. E în interesul său de a ajuta pe cei desavantajați punându-i pe picior de egalitate cu ceilalți. Desavantajații suntem noi.

Petru Suciu

INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE

O reformă școlară necesară:

școli normale speciale pentru pregătirea profesorilor de gimnaziu

Cea mai însemnată reformă cu caracter social, care este la ordinea zilei, este fără îndoială reforma învățământului secundar, reformă, al cărei anteproiect, alcătuit de d-l ministru al instrucțiunii, a făcut obiectul unei serioase discuțiuni în sânul consiliului de miniștri.

Dață sunt exacte informațiunile publicate în ziare, consiliul de miniștri, de comun acord cu d-l ministru al instrucțiunii, a hotărât următoarea organizare a școlii secundare de cultură generală. Școala va fi alcătuită, ca și azi, din două cicluri, cu singura deosebire că durata studiilor în ciclul inferior (gimnaziu) va fi de trei ani în loc de patru (deci ca în proiectele S. Mehedinți, P. P. Negulescu și dr. C. Angelescu), iar cursul superior, cu durata de patru ani, va fi unic, nu trifurcat cum este astăzi.

Gimnaziul va fi o școală de cultură generală rotundă, cu caracter pronunțat național, de nivel puțin superior celui primite în școala primară și va servi de școală pregătitoare pentru diferite școli secundare de gradul al doilea (liceu teoretic, școli de învățători, școli de comerț, de meserii etc.).

În acest scop el va fi mai răspândit decât azi și va fi pus și la îndemâna țăranimii.

Cursul superior, liceul propriu zis, va fi o școală de elită, în care vor intra numai elementele mai distinse din punctul de vedere al aptitudinilor intelectuale.

Păstrarea ciclurilor și reducerea duratei studiilor în gimnaziu la trei ani, nu va însemna un progres real în organizarea școlii secundare decât, dacă, pe lângă alte bune dispozițiuni cuprinse în anteproiectul de lege, se vor mai lua două măsuri de importanță precumpănitoare:

1. Recrutarea și pregătirea specială a profesorilor pentru gimnazii, pregătire deosebită de a profesorilor pentru cursul superior de liceu.

2. Caracterul net realist al cursului superior de liceu (așa cum e în proiectul d-lui P. P. Negulescu) sau, ținând seamă de starea de fapt și de tranziția necesară, păstrarea bifurcării liceului în secție reală și în secție clasică modernă. În aceasta din urmă învățământul limbii latine să fie mult mai redus decât este astăzi, iar limba greacă să fie predată numai în ultimii doi ani și numai în unele școli.

Dață însă profesorii de gimnazii vor primi aceeași pregătire ca și profesorii de licee, iar liceul propriu zis unic va cuprinde în programa sa și studiul obligator al limbilor clasice, reforma plănuită

va fi un pas îndărăt față de starea actuală.

Ne vom ocupa pe rând de aceste două probleme și vom justifica afirmațiunile făcute.

Necesitatea creerii de școli normale speciale pentru pregătirea profesorilor de gimnazii. Universitatea așa cum funcționează nu poate pregăti și pe acești profesori. Această afirmațiune ne pare evidentă, dacă ținem seamă de scopul ce-l urmărește gimnaziul cu trei clase și de condițiile, în care va funcționa. Această școală secundară pregătitoare va trebui să fie mult mai răspândită decât liceul curs superior și decât celelalte școli secundare cu caracter aplicat sau profesional, căci o bună parte din absolvenții gimnaziului vor intra direct în viață, fără a-și mai continua învățătura în una din școlile secundare, amintite. Gimnaziile vor funcționa în multe târgușoare și vor fi unica școală secundară în aceste localități. Într-o școală cu trei clase nu se pot face mai mult de 90 de ore de curs pe săptămână. Unui profesor de gimnaziu, așezat într'un târgușor, trebuie să i-se dea vreo 18 ore de curs pe săptămână, ca să fie suficient ocupat și plătit corespunzător. Un astfel de gimnaziu cu trei clase nu va putea să aibă mai mult decât 5 profesori și maștri.

Este evident că, pe deoparte nivelul studiilor din gimnaziu fiind numai puțin superior celui din școala primară, pe de altă parte numărul profesorilor fiind redus la cinci cel mult, acești profesori vor trebui să fie specializați nu pe obiecte, ci pe grupe de obiecte: de exemplu toată partea literară, sau toată partea științifică cuprinzând eventual și unele dexterități.

Această specializare a profesorilor de gimnazii pe grupe de obiecte este impusă nu numai de necesități de ordin financiar, ea este cerută și din motive pedagogice. Fiindcă gimnaziul va fi o școală de pregătire, la absolvirea căreia să se poată face în chip natural și util selecționarea elementelor potrivit aptitudinilor individuale, va trebui ca profesorii, buni pedagogi și cunoscători ai sufletului copilului în faza începătoare a adolescenței, va trebui să stea timp mai îndelungat cu aceeași serie de copii, să-i urmărească la mai multe materii și mai mulți ani. În asemenea condițiuni trecerea dela școala primară la cea secundară nu va fi așa de bruscă cum este azi. Apoi aceste școli pregătitoare, mult răspândite, vor trebui, în situația de azi a școlii rurale, să consolideze și să întregască slaba pregă-

tire, cu care fiii de sateni absolvesc școala primară rurală. Din cauze îndestul de cunoscute, absolvenții școlii primare rurale, în mare majoritate copii de țărani români, vor fi mult timp încă mai slab pregătiți decât absolvenții școlii primare urbane, în majoritate copii de minoritari. Unul din principalele scopuri, pe care va trebui să-l îndeplinească gimnaziile din centrele rurale, va fi deci și acela de a împlini lipsurile insuficienței pregătiri a absolvenților școlii rurale. Numai în asemenea condițiuni copiii de țărani români vor putea concura cu cei ai minoritarilor pentru a pătrunde în liceul teoretic.

Iată motivul de ordin național, care ne impune ca selecțiunea riguroasă a elevilor destinați să formeze elita intelectuală a țării să nu se facă la intrarea în clasa I-a a școlii secundare, ci să se amâne până la terminarea celor trei clase ale școlii pregătitoare, ce trebuie să fie gimnaziul. Altminteri... Săpienti sat!

Este evident, că programa viitorului gimnaziu cu trei clase va fi mai redusă decât aceea a actualului gimnaziu, iar nivelul studiilor va fi inferior celui de azi. Profesorii acestor gimnazii vor trebui să aibă pregătirea corespunzătoare menirii lor.

Acum ne punem întrebarea: poate universitatea să pregătească pe viitorii profesori, foarte numeroși, ai acestor gimnazii cu trei clase? Răspundem hotărât nu. Să comparăm pentru aceasta materiile părții științifice din programa gimnaziului cu programa diverselor licențe în științe, ce se prepară la universitate.

Partea științifică va cuprinde, pe lângă noțiuni foarte elementare de științe fizico-naturale, noțiuni de aritmetică practică, puține noțiuni de aritmetică rațională și cunoștințe elementare de geometrie. Nici una din aceste materii nu se predau la universitate și nici unul din examenele parțiale ale licenței în matematici (algebră superioară, geometrie analitică, mecanică rațională, calculul infinitesimal, teoria funcțiilor, astronomie, geometrie descriptivă etc.) nu sunt necesare pentru cunoașterea temeinică a elementelor de matematici amintite. Cu orecare rezerve, la fel se poate vedea, că nici unul din examenele din programa licenței în științele fizice sau în chimie, în științele naturale nu este indispensabil înțelegerii temeinice a celor câteva noțiuni cu totul elementare de științe fizico-naturale, ce trebuiesc predate în gimnaziu. Cam la fel cu geografia și cu celelalte materii.

Este cred evident, că viitorilor profesori de gimnazii cu trei clase va trebui să li se facă cursuri speciale, elementare, din toate materiile părții științifice sau din toate materiile părții literare și pe lângă acestea și unele cursuri comune de pedagogie și eventual unele dexterități.

Un licențiat în științe, specializat într-o singură materie, de exemplu în chimie, în fizică, în matematici, știe prea mult din materia respectivă și nu știe decât prea puțin sau mai nimic din celelalte materii din grupa științifică, atât ca fond cât și ca

metodă. Un asemenea licențiat nu numai că nu e pregătit ca să fie un bun profesor de gimnaziu, dar nici nu va primi cu dragă inimă o catedră la o astfel de școală, mai ales într-o localitate neînsemnată. Dealtfel numeroșii licențiați în științe ocolose cariera didactică și preferă alte cariere; din această cauză avem mii de catedre vacante în învățământul secundar din multe orașe, iar în multe din gimnaziile actuale cu patru clase, înființate în comunele rurale, funcțiunea de profesor o îndeplinește uneori notarul, receptorul, șeful de gară, moașa comunală și alte persoane cu totul străine de învățământ. Care licențiat va primi bucurios, în viitor, să fie profesor la un gimnaziu cu trei clase, ca cel proiectat în noua reformă? În mâinile cui va fi încredințată instrucțiunea copiilor de săteni, cari vor frecventa aceste gimnazii? Vor mai fi acestea adevărate școli pregătitoare, sau vor fi niște simple parodii, cu profesorii lor improvizați?

Universitatea așa cum este organizată nu ar putea deci să ne pregătească pe viitorii profesori de gimnaziu, iar crearea de cursuri și de secțiuni pedagogice speciale pe lângă facultățile de litere și de științe, secțiuni în care să se pregătească viitorii profesori de gimnaziu, încă nu ar fi deslegarea cea mai potrivită a acestei probleme. Asemenea secțiuni ar complica și îngreua și mai mult mecanismul, și așa destul de complicat și de greoiu, al universităților noastre, mai ales al acelor, cari au și diferite secțiuni de știință aplicată. Crearea de cursuri și de secțiuni speciale nu o îngăduie nici mijloacele didactice actuale (săli, laboratoare, biblioteci, personal didactic). Acestea sunt neîndeplătoare chiar și pentru actuala organizare a învățământului nostru superior. Și apoi trebuie să ținem seamă și de evoluția firească a universității, a cărei principala menire e să fie din ce în ce mai puțin o școală profesională și din ce în ce mai mult, un organ nu numai pentru expunerea sistematică a științei și a metodelor științifice, ci și un organ pentru cercetarea adevărului și deci pentru îmbogățirea patrimoniului științific.

Pregătirea cea mai potrivită a viitorilor profesori de gimnaziu va trebui să se facă și la noi, în școli normale superioare speciale, independente de universitate, așa cum se face în alte țări. În aceste școli normale să intre de preferință, așa zice chiar exclusiv, numai distinși absolvenți ai școlilor de învățatori, cărora în doi-trei ani să li se completeze, și pregătirea științifică și educația specială necesară unor buni învățatori de școli intermediare între școala primară și liceul curs superior.

Așa se face în alte țări din apus și în special în Franța. Francezii nu sunt prea mari admiratori ai pedagogiei și cu toate acestea majoritatea profesorilor școlilor de grad secundar (post primar) nu se pregătesc în cele 16 universități ale Franței, ci în trei mari școli normale superioare — în afară de vestita școală normală superioară din Paris — școli in-

dependente de universitate și așezate în orașele neuniversitare: Sèvres, Saint-Cloud, Fontenay-aux-roses. În aceste școli se pregătesc profesorii și profesoarele de școli primare superioare (echivalente gimnaziilor noastre), de școli normale de învățatori, precum și marea majoritate a profesorilor de colegii și de licee de fete.

În Ungaria deasemenea sunt preparandii superioare pentru pregătirea profesorilor de școli civile.

Regimul acestor școli normale superioare va trebui să fie internatul. Regimul școlar universitar, un fel de *laissez faire, laissez passer*, nu este prielnic unei serioase instrucțiuni și mai ales unei bune educațiuni profesionale, de care au nevoie viitorii profesori de gimnaziu.

Corpul didactic al acestor preparandii superioare să fie ales exclusiv numai dintre distinși profesori secundari, cu cel puțin 10 ani de activitate efectivă la catedră, profesori cari s'au distins, și în timpul studiilor universitare, și cu prilejul examenului de capacitate, și mai ales în timpul activității lor la catedră, ca profesori și ca autori sau cercetători.

Ministerul instrucțiunii va trebui să exercite un *serios control* asupra acestor institute de învățământ superior profesional.

Fiindcă la noi, în împrejurările actuale, orice școală, și cu atât mai vartos o școală superioară, chiar profesională, nu trebuie să fie numai o pepinieră de profesioniști, ci, prin corpul său didactic și pentru regiunea în care se găsește, trebuie să fie și un puternic focar de cultură națională, asemenea școli normale superioare de băieți ar trebui înființate în primul rând în orașe ca cele următoare: Arad, Tg.-Mureș, Sibiu, Chișinău.

Viața relativ mai liniștită și atmosfera morală a unor asemenea orașe ar ține mereu trează în sufletul, și al profesorilor, și al elevilor ideea că sunt nu numai străjerii, ci și pionierii culturii românești.

Școli normale superioare pentru fete s'ar putea înființa în orașe ca Buzeu și Craiova.

În nici într'un caz n'ar trebui să se înființeze asemenea institute în orașele universitare. Aceasta din următoarele motive:

1. Din multe și felurite cauze, noi nu avem încă o viață universitară, bine organizată, prielnică muncii intelectuale liniștite, intense și continue. Sbuiciumul tinerimii noastre universitare este una din consecințele acestei lipse. Contactul cu viața noastră universitară cred, că nu ar fi prielnic acestor institute pedagogice, menite să regenereze învățământul nostru secundar.

2. E necesar ca focarele de înaltă cultură națională să fie cât mai răspândite pe cuprinsul țării întregite, și mai ales în regiunile unde românismul este mai slab reprezentat.

3. Atmosfera agitată a marilor noastre orașe universitare nu e așa de prielnică muncii intelectuale, nici a tinerimii și uneori nici a profesorilor.

Roadele unor astfel de școli vor atârna

de felul cum vor fi aleși elevii și profesorii și de mijloacele didactice, cu care vor fi înzestrate.

Cei mai nemeriți candidați pentru asemenea școli sunt absolvenții distinși ai școlilor de învățatori, cărora e drept să li se deschidă o perspectivă de continuare a studiilor și de înaintare în direcțiunea, în care ar putea lucra cu mai mult folos. Deschiderea unei astfel de perspective ar mări afluența tinerilor capabili spre școlile de învățatori, ar ridica nivelul învățământului în aceste școli și deci ar ridica indirect și nivelul școlii primare.

Recrutând profesorii gimnaziilor dintre bunii învățatori, pregătiți și specializați pe grupe de materii, în școli normale, așa cum se face și în alte țări, se va ușura trecerea, azi prea bruscă, dela atmosfera și metoda școlii primare, unde elevii au un singur învățator, la liceul propriu zis, unde este un profesor pentru fiecare materie de învățământ.

Recrutând cu cea mai mare grijă și având în vedere numai interesul învățământului, recrutând corpul didactic al școlilor normale amintite aci dintre profesorii secundari distinși, li se deschide o perspectivă de înaintare acestor profesori, li se dă un puternic imbold la muncă și se contribuie indirect și la îmbunătățirea muncii didactice din școala secundară.

Realizarea acestor școli normale superioare s'a încercat și la noi prin legea *seminariilor normale superioare* (1918) a dlui S. Mehedinți, lege care s'a abrogat. Această idee o găsim enunțată și în studiul foarte bine documentat al dlui P. P. Negulescu asupra reformei școlare. Un timid început de realizare a aceleiași idei îl găsim în institutele pedagogice, prevăzute în anteproiectul d-lui dr. C. Angelescu. Ostilitatea însă, nesenios întemeiată, a unor universitari, a pricinuit părăsirea (momentană?) acestei fericite idei, a cărei serioasă înfăptuire, sunt convins, ar fi începutul unei ere de progres în viața școlii noastre secundare, așa, cum a fost acum 40 de ani, pentru școala primară din vechiul Regat, înființarea fostei școli normale de institutori din București, printre ai cărei vechi elevi mă simt onorat să mă număr și eu.

Într'un articol viitor ne vom ocupa de organizarea cursului superior de liceu.

G. A. Dima

Profesor universitar, fost profesor secundar, fost institutor.

Bibliografie

A apărut în editura „Cartea Românească” Biblioteca Minerva, No. 236, 236 bis. Henrik Ibsen, Hedda Gabler, dramă în 4 acte, ediția III-a. — Preț 12 lei.

Mucenicii Neamului, Din zilele noastre grele. Jertfe pentru apărarea țării, a doua tipăritură revăzută și adăugită de Mihail Lungianu. — Preț 50 lei.

Cântecul amintirii, ediția IV, e Mihail Sadoveanu. — Preț 60 lei.

Unificarea codurilor

În timpul din urmă în deosebi presa politică, mai rar revistele juridice, stăruiesc asupra necesității unificării codurilor. Argumentele presei politice sunt de ordin politic. Dar cele mai multe articole, memorii, etc., pe cari am avut prilej să le cetesc în reviste de specialitate, se ocupau de problema unificării sub același unghi de vedere. Îndeosebi se repetă argumentul: formarea unor obiceiuri, unei mentalități unitare, elemente necesare „unificării sufletești”, apoi argumentul: înlăturarea legiurilor streine, simboluri ale dominațiunii streine. Drept concluziune se atinge și chestiunea, cum să se facă unificarea. Punctul de plecare este, că la baza unificării trebuie să stea codurile valabile în vechiul regat. Dar specialiștii accentuează necesitatea revizuirii acestor coduri, totuși mulți nerăbdători reclamă extinderea lor, — așa cum ele se găsesc, — asupra întreg cuprinsului țării, rămânând ca revizuirea lor să se facă mai târziu.

A discuta necesitatea unificării codurilor, înseamnă a căra apă în puț. Problema nu poate fi, decât cum să se facă unificarea. Întrând în ea nu numai chestiunea codului care să formeze punctul de plecare, ci și chestiunea, ce părți din coduri și în ce direcțiune urmează să fie revizuite, precum și chestiunea dacă toate codurile să se unifice simultan, sau ceea ce în practică este același lucru, în intervale scurte, sau ca unificarea lor să se facă pe rând, în măsura urgenței și a posibilităților adeseori de natură complexă.

Constituțiunea nouă prin art. 137 indică calea unificării, când prevede revizuirea tuturor codicilor și legilor existente în diferitele părți ale Statului român spre a se pune în armonie cu constituțiunea și asigura unitatea legislativă. Extinderea pur și simplu a codurilor existente în vechiul regat asupra țării întregi se lovește de textul constituțiunii. Ea contrazice spiritului art. 137 din constituțiune, chiar dacă codurile ar fi trecute prin o ușoară revizuire. Unitatea legislativă nu poate fi asigurată altminteri decât evitându-se reacțiuni împotriva legii noi, cari s'ar diferința, după provincii, — or aceste reacțiuni sunt inevitabile, dacă legea nu ține seamă de instituțiunile și obiceiurile trecute în sângele unei națiuni și cetățenilor, cari locuiesc o anumită parte a țării, presupunând că acele instituțiuni și obiceiuri răspund unor nevoi reale, sunt utile și nu sunt contrarii intereselor mari politice ale statului.

Experiențele de până acum sunt elocvente și ar fi păcat să se sporească. Nu mai de mult decât la începutul anului trecut am avut greva avocaților din țara întreagă. Dar obiectivele ei au fost diferite după tinuturi. Nici chiar proiectul legii timbrului nu a avut același efect în toate provinciile țării. De pildă în Ardeal proiectul însemna desființarea taxei

timbrului de sentință, taxă necunoscută în vechiul regat, dar grea, pentru că la valori ce depășesc 100.000 lei, ea este 1.6% a valorii reclamate, și astăzi justițiabilii simt greutatea ei cu atât mai mult, pentru că contrar legii se impune părților anticiparea ei, câtă vreme după lege ea este scadentă numai când sentința este definitivă și urmează a fi încasată direct dela cel ce pierde procesul. O singură lege, legea accelerării, a avut darul să creeze un front unic în țara întreagă. Pentru ce? Pentru că legea a fost deoptrivă nouă și rea pentru țara întreagă. Singură această lege a produs un început de reală „unificare sufletească”. Distinsul confrate, P. Vasilescu, greșește când crede că această lege rezumă esența procedurii civile din teritoriile alipite. Legea accelerării este o caricatură a procedurilor din Ardeal și Bucovina. În schimb organizarea justiției și în genere politica justițiară a produs în Ardeal efecte necunoscute în vechiul regat: a distrus în adevăratul înțeles al cuvântului serviciul tutelar trecut la tribunale, pentru că i-a luat puterile de muncă fără a le înlocui și le-a trecut la corpurile portăreilor, înființat de dragul unificării la tribunale cu întreg cortegiul său de registre și de taxe speciale, solvabile numai la instanța de judecată, cu toate că în Ardeal executările sunt date în căderea judecătorilor, actele de notariat în căderea notarilor publici și corpurile portăreilor nu are alt rost la tribunale, decât a face înmânarea citațiilor și comunicarea actelor, lucru pe care greșele și agenții de înmânare îl isprăveau mult mai prompt și sigur, scutind pe justificabili și avocați de pierdere de vreme și de cheltuieli inutile, fiind cu siguranță și mai ieftini pentru bugetul statului. Un alt efect dureros pentru Ardeal a fost paralizarea serviciului cârților financiare și a judecătorilor din centrele urbane mai mari, rămase cu circumscricțiunile vechi, dar cu un număr redus de judecători și personal auxiliar, totodată sporindu-li-se dosarele la îndoiel în întreitul celui de pe vremuri.¹

După asemenea experiențe dureroase nu este mirare că teritoriile alipite sunt foarte sceptice față de unificările legisla-

tive și că argumentul „unificării sufletești” le pune pe gânduri.

În adevăr, să ne înfățișăm ce ar însemna d. p. întinderea codului civil român asupra Transilvaniei, dacă ea se va face asemănător celorlalte unificări justițiare.

În Ardeal și Bucovina drepturile reale se întemeiază pe sistemul cărților funduare, necunoscut în vechiul regat. Factori cu o situație de răspundere au declarat că instituția cărților financiare trebuie întinsă asupra țării întregi. Cu drept cuvânt, — pentru că odată înfăptuită reforma agrară, ținerea în evidență a drepturilor reale asupra imobilelor nu este cu puțință, decât făcându-se pentru fiecare parcelă tabloul situațiunii sale juridice, — deci cartea funciară, — în care oricine să se poată orienta fără greutate și fără pierdere de vreme. Dar compunerea acestui cadastru și serviciul său reclamă cheltuieli foarte mari și înființarea ei ține ani. Oare întinderea codului civil român asupra țării întregi înainte de a se fi adoptat și format cărțile funciare pretutindenea, și în forma lui actuală va unifica sufletele? Nu se va simți fiecare proprietar funciar din teritoriile alipite primejduit în existența sa? Se va obiecta, că inconvenientul se poate preveni prin esceptarea regimului imobiliar dela unificare. Sigur se poate, dar sistemul cărților funciare are repercutiuni și asupra succesiunilor, asupra procedurii succesoriale, asupra materiei obligațiunilor, asupra execuțiunilor silite. Codul civil și alte coduri și legi trebuie deci revizuite cu mare atențiune, spre a nu se întâmpla, ce s'a întâmplat cu legea pentru desființarea fideicomiselor, care voinde să desființeze substitutia fideicomisarie a desființat și dispoziții privitoare la substitutia vulgară.

Altă pildă. Codul civil român reglementează principiile probațiunii. Axa este art. 1191: dovada despre un lucru oarecare de o sumă sau valoare mai mare de 150 lei nu se poate face decât prin act autentic sau prin act sub semnătură privată; nu se va primi nici o dovadă prin martori în contra sau peste ceea ce cuprinde că s'ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecțiunii actului, cu toate că ar fi chestiune de o sumă sau o valoare mai mică de 150 lei.

Codul civil austriac, valabil în Transilvania, reglementând forma contractelor pune principiul echivalenței formei orale cu cea scrisă și impune o formă anumită numai când legea o prevede (art. 883), sau când însesi părțile convin asupra formei scrise (art. 884). Dacă se face contract scris, stipulațiunile orale sunt nevalabile numai, dacă ele s'au făcut odată cu înscrisul și sau contrazic conținutul înscrisului sau alcătuiesc o clausă nouă (art. 885). Probațiunea este reglementată în procedură. În procedura veche din anul 1868 mijlocul principal de probațiune era actul scris. Actul autentic emanat dela o autoritate publică, inclusiv notarii publici, făceau deplină dovadă, esceptând cazul, dacă se constata

¹ Curierul judiciar No. 43—1926, pag. 387.

² Jurisdicția judecătoriei mixte Sibiu se întinde asupra unui oraș cu peste 40.000 locuitori și asupra a două plase cu total 30 comune rurale foarte puternice și împopulate. Judecătoria înainte de războiu avea 6 judecători și un supleant la 7000—8000 dosare anual (afară de secția funciară). În cursul războiului s'a creat postul celui de al șaptelea judecător. Astăzi are 4 judecători la 16.000—17.000 dosare pe an. Avocații plătesc din cotizatii benevole 2 puteri de muncă, (la parchet o putere de muncă). Avocații din Cluj angajează puteri auxiliare de muncă, pentru a curăți judecătoria urbană.

că el este fals sau neregulat făcut. Actele sub semnătură privată, recunoscute sau dovedite, făceau deplină dovadă că semnatarul în adevăr a făcut declarațiunile cuprinse, în act. Proba contrarie era însă admisă cu orice mijloace de probațiune. Procedura actualmente în vigoare, din anul 1911, pusă în aplicare pe ziua de 1 Ianuarie 1925, formând procedura atât în materie civilă cât și comercială, așează martorul în fruntea probelor. Și în sistemul acestei proceduri actul autentice probează pe deplin cele cuprinse în el și că aceste sunt în conformitate cu realitatea, — dar probațiunea contrarie este admisă fără restricțiuni (art. 315. 316). Aceeasă este situația și a actelor sub semnătură privată, confecționate în formele prevăzute în procedură, dacă ele sunt recunoscute sau dovedite, cu deosebirea că ele fac numai proba că semnatarul și-a însușit actul. Puterea doveditoare a altor acte este lăsată la suverana apreciere a judecătorului, suveran în aprecierea tuturor probelor, dar obligat ca în expunerea de motive a hotărârilor sale să a-rate amănunțit, ce i-a determinat convingerea, precum și motivele, pentru cari găsește insuficiente probele sau înlătură probele propuse (art. 271, 315 ss).

În ambele sisteme există acte, cari nu se pot face decât în formele solemne prevăzute de lege, de regulă act scris, acte la cari proba se confundă cu însuși forma solemnă a actului. Totuși deosebirea principală de mai sus are repercusiuni și asupra acestora.

Undeva sistemul codului civil austriac și al procedurii civile valabile în Ardeal s'a numit „tirania martorului“. Dar oare celalalt sistem nu însemnează „tirania actului scris?“

Se poate discuta care din cele două sisteme este mai preferabil. Sistemul codului român presupune existența unui serviciu judiciar preventiv, existența unui aparat chemat să redacteze acte, foarte conștiincios și foarte exact, totodată ieftin și ușor accesibil pentru oricine. Câtă vreme satele sunt lipsite de elemente pricepute și câtă vreme organelor chemate să redacteze și să autentifice acte nu li se impune cu sancțiuni severe nu numai să îngrijască de forme, ci îndeosebi să se convingă că actul în adevăr corespunde intențiunii și că părțile își dau seamă de urmările actului, sistemul codului civil român prea ușor poate duce la jertfirea esenței de dragul formei. Ori experiența a dovedit în Ungaria de odinioară, că calitatea oficială nu asigură însușirile răbdării și conștiinciozității, nici a cunoștiinței de oameni și de împrejurări, însușiri în lipsa cărora actul scris și îndeosebi actul autentic este o armă cu două tăișuri. De aceea s'a admis în noua procedură proba contrarie fără restricții față de orice act autentic, decretându-se ca corectiv suverana apreciere a judecătorului.

Dar indiferent care sistem este mai potrivit în împrejurările noastre de astăzi, oare trecerea bruscă dela un sistem la celalalt va contribui la unificarea suflătească și va avea vre-un rezultat favora-

bil asupra minorităților? Experiența de până acum arată, că o mare parte din procese naște din superficialitatea sau nerăbdarea, — sub raport omenesc a seoseori scuzabilă, — a celui ce a redactat actul. Oare ce efect va avea asupra populațiunii, când într'o bună zi se va trezi, că greșala strecurată în actul scris este ireparabilă? Cred că este legitimă îndoiiala mea în efectele bune ce ar putea avea acest fel de unificare a dreptului asupra unificării suflătești.

Seria pildelor se poate continua. Dar cred că cele de mai sus sunt suficiente pentru ilustrarea tezei, cât de primejdios este să unifici dreptul prin întinderea legilor existente în o parte a țării asupra altei părți a ei, parte ce a trăit vreme îndelungată sub alt regim de drept, de aceeaș calitate, în unele părți mai superior (sistemul cărților funciare, cercetarea paternității, egalitatea soților, etc., etc.) decât cel ce urmează să-i ia locul, în alte părți tot atât de străin de sentimentul populațiunii de agricultori, de muncitori rurali și mici industriași ca și celalalt (succesiunea soților, lipsa coachizițiunii soților în cursul căsătoriei).

Dat fiind că dreptul civil era baza cea mai largă și privește manifestările vieții de toate zilele, raporturi, cari în bună parte sunt lăstate la libera convențiune a părților, unificarea acestui drept este cea mai delicată, dar și cea mai puțin urgentă. Dacă singuratică dispozițiuni reclamă modificări mai urgente, ele se pot face prin legi speciale. Unitatea politică a statului și unitatea națională nu suferă știrbire, dacă în o țară timp mai îndelungat există mai multe regimuri de drept civil. Ungaria până la prăbușire a fost lipsită de cod civil unitar, fără ca lipsa lui să fi adus cel mai mic prejudiciu unității politice. Dificultățile pe cari le întâmpină justiția? Experiența arată că magistrații bine pregătiți în un sistem de drept se familiarizează uimitor de repede în alt sistem. Cei ce se plâng de dificultăți insurmontabile de regulă nu sunt acasă nici în dreptul pe care l-au învățat pe băncile universităților.

Alta este situația ce privește procedura civilă, codul penal și procedura penală, în fine codul comercial.

Procedura civilă a suferit un început de unificare prin legea de organizare a înaltei Curți de Casație, prin legea accelerării, prin unificarea materiei recuzățiunii. Cum legiuitorul postbelic este robit de ideea unificării cu tot prețul, faptul că prin legea accelerării s'a făcut o unificare rea pe întreaga țară și că legiuitorul nu se poate emancipa de obsesia unificării abolind pur și simplu greșala pe care a făcut-o, îl obligă să facă o procedură nouă, dar bună. Indată ce legiuitorul însuși, — în expunerea de motive a legii accelerării, — a făcut procedurii foarte vechi, valabile în vechiul regat, o critică sdrobotoare, și în două legi a găsit de cuviință să adopte principii din alte proceduri aplicabile în provinciile alipite, nu mai poate fi vorba de unificarea procedurii prin întinderea procedurii române asupra întregii țări.

Sunt însă date premisele, pentru a face o procedură nouă, creațiune românească. Toată lumea juridică s'a pronunțat pentru adoptarea sistemului pregătirii prealabile scrise a procesului, dar totodată s'a pronunțat cu toată hotărârea împotriva decăderilor din drepturi și anulărilor de acte procedurale pentru lipsă de forme. Ea totodată a pretins, ca procedura să se emancipeze de fiscalitate. Dar ea procedura în adevăr să fie corespunzătoare, înlesnită, accelerată și dacă nu ieftină, cel puțin scutită de cheltuieli inutile, mai este nevoie să se ia sub severă revizuire principiul invocat de raportorul camerei în raportul asupra legii accelerării „cine are proces, trebuie să se intereseze de el“. Sigur cine are proces să se intereseze de el, dar de fondul lui și de esența procesului, nu de nimicuri și forme goale, fiind obligat să țină în evidență nu termenul de judecată, ci fiecare proces pentru a stăruii pentru termen, pentru a stăruii la grefă, și la portării ca citația să se trimită și să se înmâneze, ca la termen dovada de primire să fie la dosar, ca actele și hotărârile să se copieze și să se comunice, ca dovada de comunicare să se depună la dosar, luând în plus încă o dovadă, ca nu cumva la Inalta Curte de Casație să se trezească cu recursul anulat potrivit art. 46 din legea Curții de Casație, — sau să se trezească potrivit aceluiaș articol cu sentința casată în urma unui recurs tardiv, — el nenorocitul recurent care a pierdut timp și a cheltuit nervi și multe parale pentru a scoate după luni de zile copia sentinței și să o vadă comunicată, sau nefericitul intimat care de mult credea că are o sentință nesusceptibilă de recurs, și deodată este surprins de urmările funeste ale lipsei dovezii de comunicare, care cine știe prin ce miracol a dispărut dela dosar. În materie de procedură civilă, înțelegând și procedura de executarea hotărârilor, nu este permis să se uite, că astăzi mai mult decât în România dinainte de războiu, celeritatea, cruțarea de timp, energie și cheltuieli inutile este o cerință a creditului moral și material al țării întregi.

Unificări urgente sunt însă îndeosebi unificarea codului și procedurii penale, pentrucă este inadmisibil a în aceeaș țară, acelaș fapt să se măsoare în o provincie cu o măsură și în alta cu altă măsură.

Mai departe este bine, ca dreptul comercial, inclusiv materia cambiilor și falimentelor, să se unifice mai repede, pentrucă comerțul cu tendințele sale internaționale reclamă o orientare cât mai ușoară.

Pregătirea codului penal unitar este în curs. Trebuie să așteptăm proiectul să ne pronunțăm asupra lui. Ce privește procedura penală țin să amintesc că juristi de seamă din vechiul regat îi aduc critica că este învechită, mai departe țin să amintesc drept observări personale inexistența apărării în cursul anchetei și instrucțiunii în actualele proceduri penale și inconvenientul că presa este mult

mai bine informată asupra rezultatelor instrucției decât aparătorul.

Țin să amintesc, că întinderea unor părți din procedura penală română asupra Transilvaniei vădește utilitatea de a se preciza limitativ în procedură, când este admisibil arestul preventiv. Dacă legea pentru organizarea judecătorească se va modifica în sensul delegării judecătorului de instrucție și a membrilor parchetului prin ministrul de justiție, această precizare apare necesară. Mai departe amintesc, că restricțiunea dreptului de recurs în casație prevăzută în art 422 pr. pen. rom. este inexplicabilă pentru mentalitatea juridică a Transilvaniei, și că despoierea contumacelui de apărare și sechestrarea averii lui potrivit art. 470 și 473 pr. p. rom. ne apar deadreptul barbare. Generațiile de astăzi de juristi au crescut în spiritul procedurii penale ungare din 1896, care prin un capitol special garantează prevenitului un tratament și un interogator lipsit de silnicie fizică și morală, care cel puțin prin textul legii obligă poliția judiciară, parchetul și judecătorul de instrucție să anecheze deopotrivă elementele în defavurul precum și acele în favorul prevenitului, și care prin art. 387, 447 și alții obligă instanța de apel și de recurs să revizuiască în favorul acuzatului din oficiu sentința instanței inferioare, chiar dacă acuzatul s'a declarat mulțumit cu ea și numai acuzatorul a atacat-o.

Ce privește în fine codul de comerț, observ că oricare cod ar sta la baza unificării, revizuirea se pune în urma experiențelor făcute în anii după războiu cu societățile și casele comerciale, prin tendințele de industrializare, cari reclamă, modernizarea și adaptarea intereselor industriei a formelor de gajare, și prin multe alte experiențe postbelice cari și în alte state au determinat legiuiri noi în materie de comerț.

Concluziunile celor arătate sunt: unificarea prin extinderea codurilor existente, nerevizuite și neadaptate nevoilor țării întregite ar fi o greșală și dacă extinderea s'ar face drept provizorat ar crea o situație mai rea, ca cea actuală. Sub raportul urgenții unificării este deosebite mare între coduri. Punerea în aplicare în mod simultan sau în intervale scurte a mai multor coduri noi, este asemenea o greșală, pentru că și în ce privește dreptul există un proces de digerare, care suferă grave perturbațiuni, dacă se încearcă peste puterile organismului. Dar și pregătirea codurilor trebuie să se facă treptat. Țara întreagă a exprimat relele ce urmează din legiferarea cu ușile închise. Proiectele de coduri trebuie supuse discuției publice. Termene de 2—3 săptămâni pentru a face observări asupra unui vast proiect de lege, sunt un simplu simulacru. Pripirea în orice direcțiune va aduce pagube. Dacă în coduri se vor strecura greșeli, pe care o parte a țării le simte ca contrarii unor concepțiuni adânc înrădăcinate sau pe cari le va simți ca prejudicioase unor instituțiuni probate, din unificarea codurilor va rezulta contrarul unificării sufletești și se va ac-

crește părerea, că în România se legiferează fără pricepere și fără a se ține seama de interesele păturilor largi ale populațiunii.

Dacă partidele politice își pot permite luxul frazelor: democrație, unificare sufletească și alte asemănătoare, noi care zilnic facem experiența amară a urmărilor nenorocitei pripeli legislative, suntem datori să atragem factorilor cu cădere atențiunea asupra realității crude. Iar dacă se vorbește de simbolurile stăpânirii trecute și de efectul unificării asupra minorităților, noi cari am trăit cu ele dimpreună știm că o singură cale există să impunem minorităților, fie că ele ne sunt prietene, fie că ne sunt dușmănoase, — calea care va duce și la amu-

țirea multor glasuri dușmane din afară; dovada reală că legiuitorii României, ești din sufragiul universal, cu ajutorul corpurilor profesioniștilor experți în materie, știe să creeze un sistem de drept modern, potrivit exigențelor României de astăzi, compusă din mai multe provincii, dintre cari fiecare a trăit sub alt regim juridic, — regimuri tot atât de bune sau rele, ca și cel din vechiul regat, în unele privințe însă superioare și mai moderne — nu pentru că popoarele stăpânitoare de odinioară ar fi fost superioare, ci pentru că favorizate de împrejurări au avut puțința să se ocupe mai intensiv de problemele legiuirii juridice.

Dr. Iucian Borcia,
decanul baroului Sibiu.

ACTUALITAȚI

Modernizarea limbei

Observ că d. profesor Banciu și-a întrerupt publicarea creștăturilor asupra extravaganțelor limbii noastre literare. Și e regretabil că nu le continuă nimeni. Parcă am fi ajuns la perfecțiune în chestii de limbă. Nu trebuie nimic să mai învățăm. Nu greșim. Ne sunt inutile observațiile critice...

Eu mai degrabă sunt convins de contrarul. Greșesc ziaristii. Greșesc scriitorii. Greșim cu toții. Modernizăm limba și de multe ori îi dăm croșuri proaste. De ici tăiem, ce nu ar trebui tăiat. Colo îi adaogem dichisituri de prisos, fără gust, nepotrivite cu firea ei. Nu ne pasă nici de gramatică, nici de logică, nici de bun simț, nici de exemplul altora. Goethe, Schiller, Voss și alți genii ai germanilor consultau des pe Adelung (autorul unei celebre gramatici a limbii germane). Noi scriem cum vorbim și vorbim cum ne taie capul. Unii scriem: menagiū, curagiū, arangiament, angrenagiū. Alții: menaj, curaj, aranjament, angrenaj. Unii zicem și scriem: a reține, a scrie, a adaoge, Alții se sfătoșesc cu: a reține, a scri, a adăoga, a adăogi. Unii ne mulțumim cu idei nouă și haine vechi. Altor le trebuie tot haine „noui” și idei „noui”.

Frații din regatul vechiu ne sunt superiori în limbă. Dar nu toate expresiile, nu toate cuvintele române transcarpatine sunt superioare expresiilor și cuvintelor românești ciscarpatine.

De ce e mai frumos și mai logic a zice: „La 12 ore iau masa, la 7 seară iau masa” decât a zice: „La 12 prânzesc și la 7 cinez?” Poate că să scoatem din uz cele două cuvinte (prânzesc și cinez) adânc înrădăcinate în popor.

Pe acelaș calapod ar trebui să zicem „Luarea de masă cea de taină” în loc de „Cina cea de taină”, dacă dorim morțiș să expulșăm frumosul cuvânt cină din tesaurul limbii vorbite.

În aceeaș ordine de idei nu se poate admite eliminarea cuvântului amiază de dragul cuvântului masă, cum fac sistematic ziarele scriind „la ora 2 după masă” etc., în loc de „la ora 2 după amiază”. Nu pledează nici un motiv estetic pentru

introducerea mesei de sofragerie chiar și în măsurarea timpului, unde soarele hotărăște ceva mai mult decât pofta noastră de mâncare, foarte schimbăcioasă, ori hărnicia bucătăresei, iarăș de ceva mai puțină punctualitate decât mersul soarelui.

Se va răspunde, că „moda”... Cum să grăiască cocoanele, într'un fel, cum nu e moda? Să se expună a fi criticate? Că nu sunt culte?

Și după cocoane se cam iau și bărbaii! Ca să fie și ei „culti”.

Am dori să știm cum ar traduce imitatorii tuturor expresiilor „culte” din regat, construcțiunile neaoze românești.

„Spre amiază străluci lumină multă” (Biblia Șerban-Vodă, 1688).

„Intunecă soarele într'o amiază cât se vedeau stelele”. (Moxa, 1620).

Poporul prânzește pe la 8 dimineața, adecă mult înainte de amiază (pardon: „înainte de masă”). De aci cântecul:

Să nam prânz
Fără de plâns;
Nici amiază!
Fără năcaz
Și nici cină
Cu hodină...

Nu înțeleg de ce e mai estetic și mai „cult” cuvântul puț decât fântână? De ce e mai frumos cuvântul turcesc chibrît decât neaoșul lemnuș? De ce e mai de bun gust farfuria turcească decât tăierul românesc? Ori tinicheaua decât tabla de zinc?

Din zinc turcul a făcut timi-chea. Din oala turcească au preluat cuvântul românii din principate, în timp ce noi aveam pleu-l dela nemți (Blech = placă subțire de metal), cari îl produceau și dela cari îl cumpărau și turcii.

Adevărul și logica ne-ar impune ca mai de grabă să zicem pleu și pleuar decât tinichea și tinichigiū, căci e mai logic a primi cuvintele dela industriașii germani, cari ne dau și obiectele și cuvintele, decât dela turci, cari și ei au primit obiectele, cu cuvinte cu tot, dela aceiași industriași germani.

Gavril Todica

DISCUȚII LITERARE

De vorbă cu Maurice Maeterlinck

Pe d. Maurice Maeterlinck l-am întâlnit pentru ultima oară la editorul nostru comun, în venerabila cetate a cărților din rue de Grenelle. Am prins ocazia să-i mulțumesc și verbal pentru frumusețea și măgulitoarea dedicație cu care mi-a trimis ultima sa lucrare: *Viața termiților*. Apoi, în încăperea atât de plină de amintiri literare și în care s'au deslușit pe vremuri siluetele lui Flaubert, Zola, Alphonse Daudet, Mirbeau și Rostand, am stat îndelung de vorbă cu ilustrul scriitor.

Dintre toate operile pe cari le-ai semnat, i-am mărturisit dlui Maeterlinck, prefer *Viața termiților*. Ca și atâția alții, admir adânc măiastra-ți *Viața albinelor*. Împreună cu atâția alții, am fost prins de lirismul minunat al acestei capo-d'opere, de originalitatea și frumusețea reflecțiilor pe cari ți le-a sugerat nașterea, amorurile și moartea micelor vietăți galbene și sburătoare. Rămân însă la ce am spus: *Viața termiților* îmi pare o operă chiar superioară *Vieții albinelor*. Meditațiile dtale filosofice capătă în această din urmă lucrare un accent mai amar dar și mai practic, stilul dtale atât de strălucitor în tot ce ai scris, devine aici mai simplu și mai grandios. Niciodată n'ai reușit să redai cu o mare putere senzația neantului care încercă sforțările omenești, cugetarea și faptele bieteii omeniri.

Privirea albastră a lui Maurice Maeterlinck strălucea de melancolie în fața-i rumenă și viguroasă sub părul lui alb.

Cu toate acestea, nimic îmbucurător în concluziile la cari ajung. Nu este așa? Dar considerațiile omenești, și gusturile noastre depind de anii pe cari îi trăim. Altfel vedeam lumea și viața pe când scriam *Viața albinelor* și altfel le văd astăzi. Este drept că în alt mod trăiesc albinele și în alt mod termiții. Pe când cele dintâii își petrec zilele în lumină și azur, termiții își târăsc existența în întunecare și la strimt. Nu odată m'am înfiorat de oroare descriindu-le viața apăsătoare de ființe oarbe cu desăvârșire. Ori cărei vietăți îi este dat să guste clipe de mulțumire, chiar în mijlocul existenței celei mai penibile. Adierea primăverii, o rază de soare, o clipă armonioasă a ambianței — ce mai știu? Dar termiții! Inchipuiește-ți traiul lor în închisele termitiere: soldatul abea târându-și platoșa prea grea pentru trupul lui; regina cu pânțele ei monstruos și care timp de cinci șase ani de zile lasă să cadă câte un ou pe secundă, ziua și noaptea, fără întrerupere, fără odihnă, după cum fără odihnă și fără întrerupere este hrănită clipă cu clipă de poporul termitian; regele captiv pântecelui soției lui și care n'are alt rol decât să fecundeze ouăle după ce a eșit... Și lucrătorii a căror menire este de a îngriji cu mâncare pe soldați și pe părechea regală. Și ce mâncare... Și ce mod de a-i hrăni... De aceea îmi spun că infernul, așa cum l-au visat religiile omenești, nu este nimic pe lângă unele existențe normale de pe pământ.

Am aprobat zâmbind. Apoi, accentuându-mi mai mult surusul:

Mărturisești, însă dle Maeterlinck, că mai mult decât orice ai fost impresionat, în existența termiților, de faptul că se nasc fără ochi și că trăiesc în stare de orbire toată existența lor. Ceeace reese, dealfel, din impresia pe care o dai cetitorilor.

— Într'adevăr, răspunse marele scriitor.

Dar pe dta nu te isbește și te întristează acest fapt?

— De sigur că da. Îmi spun însă că, oameni suntem și nu putem judeca lucrurile decât omenește. Marele Pascal n'a spus el oare: „Il faut juger la nature non selon nous, mais selon elle“ Din existența sepulcrală a termiților se desprinde, fără îndoială, o întristare opacă. Trăind fără lumină și fără aer aproape, într'o încătușare de fiiece secundă, într'o monotonie îngrozitoare de mișcări și de gesturi, viața lor ne pare mai mult decât infernală. Dar toate acestea, noi le judecăm după percepțiile noastre omenești și cu spiritul și imaginația noastră, cari depind și ele numai de percepțiile de cari suntem capabili. În admirabilele și desesperatele tablouri din opera *Viața termiților*, încercăm oroarea vieții acestor insecte nu după cum ar simți ele, desigur, ci după cum a simțit-o un Maurice Maeterlinck.

Marele scriitor întinse brațele într'un gest de întrebare. Îmi răspunse:

— Omul este un animal desigur superior termiților, dacă nu ca instinct, cel puțin ca spirit metafizic. Numesc spirit metafizic facultatea pe care o avem de a ne întreba despre destinul nostru, al celorlalte vietătoare, al universului. Nici o altă vietate — cel puțin de pe pământul nostru — nu cred că-și pune astfel de întrebări. Ori, ce impresie voești să ne facă spectacolul unei existențe ca aceia a termiților, ale căror zile se scurg în aceeași agitație oarbă și monotonă, în mijlocul aceleași activități străme și meschine, fără țintă vizibilă, într'o inutilitate covârșitoare? Cum ai voi dta să judecăm un astfel de spectacol trist? Și ce alte impresii decât acelea ale unei tristețe iremediabile ar putea să ne dea? Recunoșc că trebuie să fim agnostici în fața misterelor vieții; că o țintă oarecare nu putem găsi din punctul nostru de vedere omeneș; că ansamblul vieții universale ne depășește. Să ne oprim așa dar în judecata și în senzațiile noastre la limitele noastre omenești. Ori, reflectăm ca oamenii, iar nu ca niște arhangheli. Și în fața existenței oarbe și înăbușitoare a termiților nu putem simți decât o mare descăjare, o mare milă și multă oroare.

Maurice Maeterlinck se sculă de pe scaun și începu să se plimbe prin încăpere. Trupul lui înalt se mișca armonios în vigoarea sa. Îi admiram umerii largi, capul rotund, obrajii rumeni sub părul ca zăpada. Apoi reveni să se așeze lângă mine cu un zâmbet amical. El urmă.

— Dar știu ce voiești poate să-mi spui, și ai dreptate. Îmi aduc aminte a fi cetit în cartea dtale *Le Gigantesque* o pagină admirabilă, relativ la senzațiile extra omenești. Voiești s'o recitim?

Mă sculai, confuz.

— Dle Maeterlinck, socotese acest minut ca unul din cele mai scumpe al carierei mele. Părerea așa de măgulitoare a marelui scriitor care ești, mă umple de fericire. Da, am scris în cartea mea *Le Gigantesque*, vorbind de un arbore, că există desigur, pentru plante chiar, unele senzațiuni extra-omenești pe cari noi nu le-am putea concepe. La aceasta m'am gândit cetindu-ți *Viața termiților*. Mi-am spus: poate că vietătoarele născute oarbe sunt susceptibile de senzațiuni armonioase cari n'au nici o înrudire cu cele ce le-am putea încerca noi, oamenii? Poate că în bezna veșnică au loc

asociațiuni de elemente imperceptibile pentru noi, dar cari produc asupra altor ființe, asupra termiților bunăoară, efecte binefăcătoare, cum le produce asupra noastră aerul proaspăt, viziunea unei raze de soare bunăoară? Poate că armoniile noastre interioare, destul de rare dar existente, cari dau naștere scurtelor noastre bucurii sunt înlocuite la termiți, la furnici, la scărăbuș, de alte efecte, pe cari nu le putem nici măcar concepe? Ce putem cunoaște noi din senzațiile acestea extra-umane?

— Nimic, într'adevăr, îmi răspunse Maeterlinck clătându-și capul.

Vorbirăm apoi de criticele la cari au dat naștere opera lui.

— Ai cetit ce a scris despre mine criticul celui mai important ziar pârizian? mă întrebă Maeterlinck cu un zâmbet fin. Că sunt un admirabil popularizator al științii. Că descrierea vieții termiților pe care am dat-o nu-mi aparține direct, fiindcă am compilat-o din cărțile diferiților entomologiști. Poate că are dreptate... Ce crezi dta?

La zîmbetul maestrului am răspuns cu un zîmbet la fel.

— Îl cunosc pe criticul în chestiune. N'am mare stimă pentru senzibilitatea lui. El nu și-a dat seama că descrierile savante ale specialiștilor entomologiști sunt reci și uscate. Că dta ai postizat subiectul, scaldând totul în marele mister al universului. Că viața termiților a fost pentru dta un simplu pretext pentru dezvoltarea reflecțiilor filosofice de un lirism atât de grav și profund.

Adrian Corbul

Italia pentru Basarabia. — O veste bună a căzut asupra poporului nostru dornic de pace și de muncă în pace, ca o ploaie răcoritoare asupra câmpiei însetate. Italia a ratificat tratatul, prin care marile puteri recunosc Basarabia de pământ românesc.

Nu doar că fără această recunoaștere, care consfințește o stare de fapt și de drept, am fi renunțat la acest pământ, trup din trupul țării noastre. Dar împrejurările între cari ea se face îi dau valoarea unei demonstrații politice. Avem vecini hrăpăreți, cu inima roasă de cariul lăcomiei după moștenirea noastră strămoșească. Să știe aceștia, că dreptul nostru este recunoscut de popoarele fruntașe ale vremii.

Italia ne-a dovedit că între ea și noi pot fi alte raporturi decât acelea de indiferență, pe cari le-am avut până dăunăzi. Ne face bine prietenia Italiei. Trăiască Italia!

Biblioteca Ligii Națiunilor. Pentru Liga Națiunilor se construiește acum un nou palat, în care o aripă va fi destinată bibliotecii. Numărul volumelor acestei biblioteci a ajuns la 80.000 și se compune aproape numai din opere politice sau social-economice. Ceeace e caracteristic la aceasta instituție e împrejurarea, că e unica bibliotecă politică publică, la care toți angajații sunt exclusiv femei. Din întreg personalul unul singur e bărbat, dar și acesta are mai mult rolul unui servitor având să ducă greutatea mai mari dintr'un loc într'altul. Șeful personalului e Miss Florence Wilson, o americană, care a fost cea dintâiu organizatoare a bibliotecii în anul 1919. Celelalte angajate sunt toate femei cu titluri academice. Următoarele țări au câte o reprezentantă printre ele: Anglia, Franța, Canada, Norvegia, Polonia, Germania, Elveția și Rusia. Un deosebit interes se dă la înzestrarea bibliotecii operelor de politică, de legislație și îndeosebi documentelor și actelor diplomatice, cari sunt reprezentate într'o complexitate cum nu se mai găsește nicări în lume.

Europa de mâine

Dimensiunile Păcii

III.

Un războiu de idei. — Cine conduce în Germania? — Uniunea Sovietelor și Liga Națiunilor

Cu cât studiem problema păcii mai cu atenție cu atât mai clar ea se rezolvă în căutarea unei forme de viață internațională neotrăvită de frică, totuși dând loc la emulație. O pace suportabilă nu se poate concepe numai ca o simplă stagnație sau fără imboldul riscului. În realitate câștigarea păcii presupune victoria într'un războiu de idei (război deja foarte înaintat, dar departe de a fi câștigat), pentru că la urma urmelor puterea ideilor contează mai mult decât ori și ce în lume.

Înainte de 10 zile am fost în Franța. Dacă Germania este „țara gânditorilor“, Franța este „țara ideilor“. Capabilitatea spiritelor celor bune franceze de a-și da seama de tendințele ascunse sub fenomenele dela suprafață, nu lipsește nici odată de a mă uimi. O conversație cu personalități distinse franceze, de obicei se rezolvă într'o căutare a cauzelor primordiale și efectelor ultime, — evenimentele prezente servind numai să sugereze ipotezele puse în acțiune. Germanii excelează în stăpânirea sistematică a detaliilor, care câte odată îi lasă ignoranți din punct de vedere științific. Francezii excelează în pătrunderi lucide. Dacă francezii ar fi mai puțin nerăbdători în ce privește faptele exterioare, care umbresc contururile gândirii, dacă ar fi mai puțin înclinați prin temperamentul lor cerebral să neglijeze accesoriile, în scopul de a ajunge la claritate în lucrurile esențiale, ei vor fi cei dintâi în materiile mintale. Cu ei dificultatea este adesea să găsești un compromis satisfăcător între principiu și practică; și să armonizezi adevăruri incomode, cu toate că inferioare, cu teoria.

1. Franța și alternativa

Cu toate astea nici un om cu mintea clară nu se poate afunda în modul de a gândi al francezilor fără ca să fie întărit și răcorit prin asta. Cei mai capabili francezi văd astăzi că în Franța ca și în restul Europei două tendințe importante se străduiesc să se impună. Una este inspirată de vechea doctrină, că forța este singurul izvor al dreptului, după cum cântă neschimbatul rege Olaf al lui Longfellow. Tot forța conduce lumea, a condus-o și o va conduce. Cealaltă tendință pornește dela credința că libertatea individuală sub un guvern reprezentativ democratic și „instituiții liberale“ pot singure salvarea ordinea socială și asigurarea progresului. Ceea ce este în joc însă este evident vechea chestie pe care s'a făcut războiul și o întrebare de mare importanță este, dacă în starea prezentă a contestației, poporul german trebuie să fie socotit printre fervenți violenți sau prin-

tre susținătorii păcii prin libertate.

În primele zile ale revoluției franceze Tallayrand și Mirabeau credeau că singura garanție sigură a păcii ar fi uniunea Franței și Englierei pentru a susține ideile liberale. Astăzi unii francezi nu sunt prea siguri că generația care se ridică în Franța ș'ar preocupa câtuși de puțin de idei liberale. Vechea clasă mijlocie cu vederile republicane și chiar socialiste francezi moderată, sunt amenințată pe departe de clericalismul naționalist ateist dela „Action Francaise“ (un jurnal pe care Papa chiar acum de curând l-a condamnat punându-l la index) și pe de altă parte de propaganda intensă a comunismului, a cărui doctrină provoacă mâncărimea oricărei categorii de spirite franceze pentru opinii „avansate“. Și naționalistii clericali și comunistii proclamă ideia forței și se preocupă tot așa de puțin atât de „fraternitate“ și „egalitate“ cât și de „libertate“. Clerul mai tânăr aproape în întregime se găsește în tabăra ziarului „Action Francaise“. El urmează cu entuziasm pe d. Charles Maurras în ciuda anatemei vaticanului în contra lui, și citește cu deliciu atacurile zilnice ale dlui Leon Daudet împotriva „pungașului“ de Briand și „poltronului“ de Poincaré. Ba încă și mai mult, condamnarea clericalismului ateist al dlui Maurras de către Papa, și discursul de anul nou al nuntului papal în Paris în favoarea tratatelor dela Locarno, a Ligei Națiunilor și a politicii de pace legată de numele dlui Briand, au stârnit printre catolicii francezi (politici și religioși) o reacțiune de o intensitate pasionată în care a izbucnit vechiul spirit gauc.

2. Moscova și Geneva

Comuniștii din partea lor sunt tot atât de protivnici și Ligei și aranjamentelor dela Locarno ca și ori cărei concepții de „pace capitalistă“. Ei urmează cu credință ideile foarte logice ale dlui Cicerin comisarul sovietelor pentru afacerile externe, care a explicat nu de mult unui om de stat francez, că comuniștii ruși urăsc Liga pentru că ea grupează împreună cam cincizeci de țări, din cari cele mai multe apară în diferite feluri ordinea capitalistă a societății. Cicerin nu și-a ascuns convingerea, că Liga e cel mai teribil obstacol la idealul comunist al unei revoluții mondiale și a mărturisit cu descurajare că propaganda bolșevică poate să aibă nevoie de o jumătate de secol, pentru a răsturna acest obstacol. „S'ar părea că ar urma d'aici că Liga este o agenție conservatoare, adevărat conservatoare a instituțiilor liberale, a spiritului de toleranță și de libertatea și responsabilitatea individuală care este necesară acestor instituții, spre a putea munci cum trebuie“.

Ostilitatea sovietelor împotriva Ligei Națiunilor dă o însemnătate stranie intrigilor țesute între Moscova Reichswehr-ul german și organizațiile reacționare germane. Asupra acestui punct, oamenii politici francezi nu-și mai fac nici o iluzie. Când am spus omului de stat în chestie că am auzit spunând în Germania că o campanie de presă de patru săptămâni ar fi suficientă ca să convingă întreg poporul german că „Vaterlandul“ este în pericol și astfel să-i facă să meargă la luptă ca un singur om, el n'a arătat nici cea mai mică surprindere.

„Nu mă îndoiesc de loc. Puțină opinie publică independentă și spontană există în Germania. Aceasta a fost întotdeauna, una din cele mai mari dificultăți în relațiile cu dânsa. Dar mă întreb, dacă națiunea germană, ori cea franceză, ori cea engleză nu vor vedea că au intrat în același timp într'un războiu civil acasă și într'un războiu împotriva unui dușman din afară. Să lăsăm pe cei cari doresc să distrugă ordinea actuală a societății să vorbiască de războiu și de forța armată. Ei n'au nici o concepție despre ceea ce se petrece în spiritul masselor. Nu numai că comunismul a pătruns în multe imaginații, dar că antidotul vădit al lui, — ideea fascistă, — este și ea în esență un apel revoluționar la supremația forței. Aici iarăș Liga este conservatoare, pentru că ea caută să excludă forța și să întronizeze în locul ei, argumente rezonabile și înțelegere prin convingere. Ea pretinde că justa cauză a celor mici și slabi va fi tot așa de puternică ca și justa cauză a celor puternici. Eu cred că Cicerin are dreptate și că Liga e un mare obstacol pentru întinderea unei revoluții mondiale comuniste ori fasciste.“

3. Spiritul militarist în Germania

Acest aspect al Ligei, ca un agent conservator poate să nu fie nou, dar nu-l au zisem încă până acuma pus într'o formă așa de precisă, și aceasta adaugă un interes proaspăt la partea pe care Germania o va juca în Ligă. Cine conduce în Germania? Care influențe determină în realitate politica ei? Dacă oameni de stat francezi și englezi cari au avut relații apropiate și confidentiale cu oameni de stat germani cum e drul Stresemann, ar putea să-și răspundă cu încredere la aceste întrebări, îmi închipui că ar fi mai mulțumiți decât sunt. Pe când ei ar fi dispuși să creadă că drul Stresemann e de bună credință și sincer dornic să urmeze politica de înțelegere internațională cu care el a fost identificat, altădată ei sunt constrânși să se întrebe dacă el poate să ia pe garanție Germania, sau dacă nu sunt și acum tot ca în vremurile de demult două guverne germane, unul pe față o putere supremă civilă, și în culise o putere militară ocultă dar predominantă. S'au făcut lucruri în Germania anul trecut, cari s'ar fi putut face cu greu dacă oamenii cari au iscălit tratatul dela Locarno și au intrat în Liga Națiunilor, ar fi controlat în adevăr afacerile germane. Când aceste lu-

eruri le-au fost aduse la cunoștință. mi-niștrii germani s'au arătat foarte mirați și au încercat să le oprească, dar n'au reușit. Deci dacă alte guverne își pun în-treaga încredere în guvernul german nu se vor înșela ele în mod periculos?

Enigme de acest fel se ivesc mereu. De curând de tot, într'un timp când presa germană vădit sub inspirația oficială cerea să se puie un sfârșit repede la ocupația Renaniei de aliați, fiind incompatibilă cu „spiritul dela Locarno“ și cu înțrarea Germaniei ca membru în Liga Națiunilor, tocmai în acel moment s'a descoperit un cordon întreg de noi fortificațiuni în Germania de Est, nu departe de orașul Köstrin pe Oder. Secțiunea principală a acestui cordon merge direct pe o distanță cam de 25 de mile. Alte cordoane mai mici sunt în legătură cu aceste fortificații și sunt făcute în așa fel, ea să transforme imediat regiunea dela Est de Frankfurt pe Oder, într'un cap de pod fortificat, care ar creia bază puternică pentru oricâte forțe germane, cari ar putea să fie concentrate acolo în cazul unei ofensive contra Poloniei de Vest.

Mă întreb dacă reprezentanții germani cari au ridicat chestia scoaterii coridorului din Danzig și revizuirea tratatului privitor la Silezia de Sus, cari au ridicat această chestie în conversațiile cu reprezentanții Poloniei la Geneva în Decembrie trecut, mă întreb dacă acești reprezentanți ai Germaniei aveau cunoștință despre existența acestor fortificații amenințătoare. În tot cazul chestiile acestea au fost sulevate. Unele ecouri din ele s'au putut auzi în declarația categorică făcută de d. Zaleski ministrul afacerilor străine al Poloniei la Varșovia în 10 Ian. trecut. Referindu-se la obligațiile tuturor membrilor Ligei cuprinse în art 10 din convenție de a respecta și de a conserva în contra agresivităților externe integritatea teritorială și independența politică actuală a tuturor membrilor Ligei el spuse apoi: „Din nefericire eu nu pot să admit că această îndatorire este azi observată de toți membrii Ligei. Mă ofer la vecinul dela Vest care a început de curând o campanie puternică în contra hotărului nostru dela Vest, o campanie care este totalmente incompatibilă cu articolul zece al convenției. Această propagandă germană este extrem de periculoasă pentru pacea Poloniei și pentru pacea generală“.

4. Ce însemnează aceasta?

Imi închipuiesc că aceste noi fortificațiuni germane, și politica pe care se pare a o sugera ele, au figurat în mod tot atât de larg ca și fortificațiile din Königsberg în discuțiile ce au avut loc la Paris, între conferința ambasadurilor și reprezentanții germani general von Pawelsz și d. Foerster. Mareșalul Foch, șeful comisiei militare interaliată din Paris, care se pare a fi fost consultat, se știe că a insistat ca aceste nouă fortificațiuni trebuie să fie dărimate imediat. Nici o înțelegere în această controversă

nu se poate încă întrezări și nici cursul ce l-a luat până acum criza guvernului german, nu va face probabilă o soluție mai grabnică.

În același timp un organ socialist german a adus confirmarea amănunțită despre unele declarații ale dlui Scheidemann în Reichstag la 16 Dec. trecut, cari au produs criza. Doi lucrători germani cari fuseseră întrebuințați până în Mai anul trecut în fabrica de gaze asfixiante pe care Reichswehr-ul a întemeiat-o cu ajutorul autorităților sovietice la Troitzk, în apropierea Samarei, pe Volga, au dat nume și au citat fapte cari învinovătesc foarte serios Reichswehr-ul și în consecință guvernul german în persoana ministrului de războiu. Primul efect al acestei intrigi pare să fi fost aprovizionarea Reichswehr-ului cu o cantitate secretă de un milion de bombe cu gaze otrăvitoare; și cu toate că fabrica a fost spălată de valurile Volgei în Mai trecut, nu suntem siguri că ea să nu fi fost reînființată de atunci încoaec.

Mai mult încă, în decursul ultimelor câtorva zile un jurnal liberal german de frunte a cerut să i-se explice pentru ce sumele prevăzute în bugetul marinei pe 1927 reprezintă aproape jumătate din ceea ce ele reprezentau în anul 1915, adică 11.100.000 lire sterline față de 23.200.000 de lire. Ce se va face cu acești bani se întreabă organul în chestie, văzând că marina germană nu este decât o fracțiune din ceea ce era la 1915? și cum au să fie cheltuite diversele articole „transferabile“ din bugetul Reichswehr-ului, văzând că nu se dă nici o explicațiune oficială? Poporul german a declarat acest organ dorește să știe odată pentru totdeauna ce se întâmplă, căci el se teme că Reichswehr-ul este hotărât să ascundă în fața autorităților și parlamentului ceea ce se face actualmente.

5. Impasul moral

Atâta timp cât există îndoiele în asemenea chestii, cum acestea există printre germanii înșiși, este greu chiar pentru cel mai conciliant om de stat străin, de a avea o desăvârșită încredere în abilitatea cu care miniștrii germani își îndeplinesc misiunea. În Paris în orice caz, acest simțământ e puternic. D. Briand a fost acuzat pe față că-l ignorează și s'a spus, că din această cauză ar fi izbucnit neînțelegeri între dânsul și primul ministru d. Poincaré pe tema asta. Suntem absolut îndreptățiți să credem, că dacă aceste presupuse neînțelegeri au existat vr'odată, acum ele nu mai există și atât d Briand cât și d. Poincaré au acum acelaș punct de vedere. Și nici nu pare probabil că d. Briand să fi arătat vr'odată dlui Stresemann perspectiva unei evacuări timpurii și fără compensații a Renaniei. Dacă d. Stersemann a fost indus în eroare crezând contrarului, dânsul va încerca o serioasă desamăgire.

De fapt nici poziția Germaniei, nici perspectivele în Europa nu pot să fie îmbunătățite prin orice politică de concesiuni îmbucătățite. Va fi necesară o politică

de calitate mai înaltă la care Germania și poporul german trebuie să contribuie cu partea lor, pentru a efectua o oarecare schimbare durabilă în mai bine. Până ce intențiile Germaniei vor fi limpezi, ori până ce balanța forțelor în Germania va înclina în mod evident spre o cooperatie internațională și pace, e zadarnic să te aștepti ca opinia publică franceză să riște siguranța Franței, ori pe cea a Poloniei și a Cehoslovaciei numai pe motivul intențiilor curate ale Germaniei. În această privință am găsit aprobări unanime în toate părțile. Nu e nimic de câștigat ascunzând adevărul, și adevărul este că Germania mai are încă să ne dovediască dacă ea conține Locarno și Liga Națiunilor ca simple părgalii pentru a scoate piatră după piatră din construcția „dictatului din Versailles“, ori dacă ea înțelege că asperitățile acestei construcții pot dispărea numai în pace, dacă ea (Germania) lucrează din toată inima împreună cu celelalte popoare pentru a ameliora perspectiva generală din Europa, mai degrabă decât să câștige pentru ea avantaje imediate, cu prețul periclitării propriului ei viitor și acela al tuturor vecinilor ei.

6. Pacea și îndatoririle viitoare

Astfel în aparență situația internațională pare să fi ajuns într'un impas. Este ca și unele perioade de eșecuri în timpul războiului, când luptele de tranșee fără rezultat sugerau sufletelor slabe din țările aliate ideea unei păci fără concluzii. Atunci s'a întâmplat că credința și tenacitatea popoarelor aliate s'au arătat superioare acelorale guvernurilor lor. Astăzi rezultatul războiului de idei în care problema păcii s'a transformat poate părea tot atât de departe de a fi câștigat, cât părea războiul însuș în Martie 1918. Partizanii (nu numai cei din Germania) ai concepției prusiane a vieții naționale și internaționale, duc o ofensivă dărză cu speranța de a-și face drum printre fortificațiile cari apără civilizația occidentală. Pericolul este așa de limpede pentru ochii cari văd — (chiar pentru ochii cari nu sunt obișnuiți să considere libertatea individuală și instituțiile democratice ca idealuri potrivite) — că Papa a aruncat în balanță greutatea autorității lui în contra puterilor reacționare. Acest act al Papei este în sine însuși o prevestire, care se explică poate prin sentimentul că întreaga construcție a civilizației occidentale este în pericol, al cărei fundament suprastructură etică și socială sunt necesarmente și esențialmente creștine. A sosit desigur timpul pentru oamenii și popoarele cari se cred nu mai puțin liberali decât Papa, să se pună pe lucru pentru a câștiga odată pentru totdeauna victoria pentru care a fost făcut războiul, adică dreptul de acces într'o eră mai demnă în istoria omenirii, decât aceea pentru care au sunat clopotele în dungă, când tunurile germane au început să bumbue în contra forturilor neutre ale Belgiei la Liege.

IV.

Germania și Europa. — Problema poloneză. — În căutarea unei noi perspective.

Chestiuni tot așa de importante pentru Europa ca și pentru Germania au fost scoase la suprafață prin soluția ce s'a dat crizei politice germane. Balanța puterii în Reichstag a trecut în mod perceptibil spre forța dreaptă reacționară. Naționaliștii germani, cari au încurajat ani de-a rândul armamentele „invizibile“, intrigile între Reichswehr și Moscova, asociațiile „patriotice“ semimilitare și toate tendințele antirepublicane, s'au unit pentru punerea majorității ministeriale cu semireacționarul „partid popular“, și cu centrul republican, sau partidul catolic. Naționaliștii sunt presupuși — într'un fel de svon neautorizat, — că au fost convertiți la ideea republicei, a Ligei Națiunilor și la politica reprezentată prin tratatele dela Locarno. Marx șeful partidului centrului rămâne cancelar, și drul Stresemann unul din șefii partidului popular păstrează ministerul afacerilor străine.

1. Noua coaliție germană

Sprijiitorii germani cei mai convinși ai Ligei și ai tratatelor dela Locarno privesc cu bănuială noua combinație. Intrucât guvernele străine pot să aibă încredere în ea, fără a risca de a găsi încrederea lor lipsită de bază, acesta este un lucru, care ar fi fără folos să-l discutăm. Pacea are riscurile ei tot atât ca și războiul și câte-odată riscurile păcii sunt cele mai grele de a fi privite în față. Dacă naționaliștii germani s'ar fi convertit într'adevăr la republică, Locarno și Ligă, schimbarea acestei atitudini a lor ar fi favorabilă chiar dacă nu s'ar fi schimbat în adâncul inimei lor. Un guvern german, care ar urma deschis o politică de concordie internațională susținută fiind de naționaliști, ar putea să fie un factor mai sănătos și mai solid în afacerile Europei, decât un guvern german urmând fățiș aceeași politică în contra naționaliștilor. Acum două săptămâni am dat motivele cugetând că Germania se va desvolta în direcția unei republici „burgheze“, o politică simplă conservatoare a celor cu bună stare. Totdeauna este un avantaj când guvernul responsabil al unei țări corespunde tendințelor predominante în acea țară. Aceasta ajută la sinceritate și este contra amăgărilor și a înșelării de sine.

Nu mai experiența poate justifica sau risipi îndoielele pe care noua combinație le inspiră printre păturile mai liberale ale opiniei publice germane. Semnatarilor străini ai tratatelor dela Locarno, — cari să nu uităm cuprind și tratatele pentru aranjarea păcii a neînțelegerilor dintre Polonia și Cehoslovacia — poate să li se ierte faptul, dacă un ton de prudență este pus în comunicările lor cu Germania. Totuși ei ar putea fi rău sfătuiți dacă ar fi conduși numai de neîncrederea de mai înainte. Calitatea spiriiului parlamentar de care ar putea să se

asigure un guvern german, este simplu o afacere a poporului german. Actele oricărui guvern german sunt de interes internațional îndată ce ele încep să atingă perspectivele păcii.

2. Partidul centrului și naționaliștii

Noua coaliție a fost formată pe principii strânse împreună de pe un document cam vaporos, care a fost scos săptămâna trecută de partidul centrului ca un fel de manifest pentru întreaga țară. Programele de partid și declarațiile ministeriale dăinuiesc adeseori prea puțin în politica practică; și în trecut, chiar partidului centrului s'a închinat câteodată următoarele versuri ale lui Lowell:

„O providență binevoitoare ne-a făcut goi
[pe dinăuntru,
Pentru a ne putea înghiți principiile“.

Cu toate acestea ar fi bine să dau ca document câteva pasaje din acest manifest. Unul din ele spune:

„Astăzi este vorba de a înlătura anumite temeri cum că Reichswehr-ul ar fi numai în serviciul unora din grupările politice. Reichswehr-ul nostru n'ar trebui să servească nici un partid, nici o clasă, și nici un fel de grupare politică. Locul lui este printre poporul unit în republica germană. Modul în care se recrutează soldații acestei armate a noastre trebuie să permită acestor fii ai poporului nostru care sunt credincioși constituției să intre în serviciul militar“.

Ultima frază se referă la obiceiul de a recruta Reichswehr-ul dintre oameni a căror fidelitate este garantată de asociațiile patriotice antirepublicane, și la obiceiul de a-și alege ofițerii exclusiv din vechea castă militară. De aici a venit conflictul care a provocat criza actuală, — anume că Reichswehr-ul este un Stat în Stat, o lege în sine și ca atare în desarmenie cu politica externă a drului Stresemann. În ce privește politica externă manifestul centrului spune:

„Noi oftăm după libertate și independență în hotărârea destinelor noastre. Nici un popor civilizat nu poate să trăiască fără garanție asigurată sau nici unul nu poate suferi o ocupație străină a solului patriei. Prin urmare politica germană trebuie să lucreze cu tenacitate pentru evacuarea totală și cât mai grabnică posibilă a Renaniei, prin metodele cele mai nouă politice și fără pagubă pentru interesele vitale ale națiunii.“

La Londra și la Geneva germanii au contractat obligații internaționale. Noi susținem aceste obligații și vedem în validitatea legală a tratatelor dela Locarno, postulatul esențial al oricărei politici externe reușite. Această politică pe care noi am susținut-o în mod constant în decursul anilor lungi și grei, a adus deja roade. Nimeni din acei cari doresc serios să primească responsabilitatea nu poate să ignoreze aceste principii politice ori să neglijeze a le accepta. Datoria imediată a unei înțelegeri, care să continue între Germania și Franța, ceceae constituie

scopul nostru principal, poate să ne îndeplinită dacă amândouă țările lucrează neîncetat în spiritul unei solidarități europene și înlătură ideea numai de simplă putere. Noi reînvoim această profesiune de credință în desvoltarea pașnică în acest moment, când temeri nejustificate trebuie să fie risipite.

Dacă cuvintele au o însemnătate, atunci aceste cuvinte par a promite atât cât spun. Cu toate acestea eu aud din ele o șoaptă care face aluzie la desamăgirea pe care drul Stresemann a suferit-o fără îndoială în recente relații mai curând neoficiale decât oficiale cu Franța. O parte din blamul pentru aceste desiluzii poate fi atribuit diferenței notabile între atmosfera din Germania și aceea în care se g. reprezentanții germani când respiră aer negerman. Partea cea mai grea a muncii de împăciuire va fi de a face să dispară treptat această diferență, și ea nu va putea fi înlăturată decât numai dacă eforturile conștiințioase vor fi făcute de germani în Germania pentru a pricepe și a face și pe poporul lor să înțeleagă, că creșterea concordiei internaționale pretinde: a da și a lua, și nu simplu luarea de către germani de ceea ce opinia germană este prea dispusă a considera ea concesiile făcute în silă la pretenția Germaniei că ea nu e vinovată de vre-o răspundabilitate în războiu.

3. Culpabilitatea de războiu și extremismul

Până ce punctul de vedere german asupra acestei chestii va putea fi potrivit ca mai apropiat de punctul de vedere al țărilor aliate, mă tem că procesul de conciliere va fi lung și nesatisfăcător. Să lăsăm această așa zisă chestie a culpabilității de războiu, să fie isgonită din controversele politice, dar să fie isgonită de ambele părți. În locul ei să recunoaștem că dacă poporul german a fost adus să creadă că țara lui era încercuită primejdios de dușmanii invidioși, popoarele aliate se temeau de marina militară germană și credeau sincer în dreptatea cauzei lor. Înțelegerea ar putea fi posibilă pe o bază de admisiune de bună credință, sinceră și reciprocă. Dar eu greu va fi posibilă pe baza unor astfel de declarații, ca acele făcute luna trecută într'un organ de frunte german liberal, de un istoric german, care predă istoria modernă la una din cele mai puțin reacționare dintre universitățile germane. Răvășind cele 54 volume de documente diplomatice germane, care cuprind perioada dela 1870 până la 1919, el proclamă că documentele garantează acest „verdict istoric final“, că nici o culpabilitate morală pentru izbucnirea războiului nu cade asupra oamenilor de stat ai Germaniei, dar că ea cade exclusiv asupra oamenilor de Stat străini, cari „conștient se străduiau spre războiu“. Și el a exprimat dorința „pe care toți germanii o împărtășesc ca rivalii să nu mai refuze a recunoaște acel fapt care este „prea bine stabilit“. Cu această condiție el credea că Germania putea să-și plătească luxul de a ad-

mite că chestia „culpabilității de război” să fie lăsată pe seama cercetărilor științifice imparțiale.”

Această chestiune poate părea academică, dar nu e. Ea este de o importanță practică. Acei cari lucrează pentru pace în țările aliate, nu vor face Germaniei nici un serviciu, dacă vor permite popoului ei să creadă că dânsii ar fi gata să admită pretenția germană. Mai degrabă este necesar de a-i face să înțeleagă în mod ferm și curtenitor, că popoarele aliate se deosebesc de poporul german pe acest punct, ori cât ar fi de dispuși să transfere „chestia culpabilității de război” odată pentru totdeauna în sfera investigațiilor științifice.

4. Punctul esențial al reviziei

Considerații similare se raportează la principalele părți teritoriale ale tratatului de pace. Convingerea aliaților este că ori cât de defectuoase ar fi tratatele de pace în unele privințe, ele nu pot fi răsturnate prin forță sau presiune fără un dezastru. Ele ar putea fi modificate prin bună înțelegere când vom fi scăpat de frică. Să luăm spre exemplu coridorul polonez pe care germanii îl declară „de imposibil”, ori aranjamentul privitor la Silezia de Sus. Nici unul nici altul nu sunt imposibile, cu toate că amândouă ne cam încurcă. Ceeace este „imposibil” este de a le schimba în mod pașnic altfel decât prin cultivarea bunei voințe și prin căutarea unui modus vivendi, dacă nu a unei soluții definitive. Pentru moment căutarea este împiedecată printr-o propagandă înăcrită, mai ales trebuie s'o recunoaștem, din partea Germaniei. Când am fost vara trecută în Polonia îmi păreau polonezii peste măsură îndârjiți de propaganda germană. De când contemplez acest lucru din punctul de vedere german înțeleg mai bine sentimentele polonezilor. După cum mi-a spus-o un fruntaș german perfect versat în istorie: „nici un ziar german, și nici un om de stat din țara mea nu îndrăznește să proclame adevărul că coridorul polonez cu Danzig în el a existat de secole până la a doua împărțire a Poloniei în 1793 și că populația acestui coridor este chiar în momentul de față în covârșitoarea ei majoritate poloneză”. O parte din cauza încurcăturii este că această veche istorie e banalitate în ochii polonezilor, pe când ea este ignorată de cei mai mulți germani. O altă parte a încurcăturii este că în Europa centrală și estică amintirile istorice de multe ori au precădere față de realitatea prezentă.

E cert că polonezii se tem de germani, și la rândul lor germanii pretind că se tem de polonezi. Să sugerez că Germania n'are nevoie să se teamă de ei, este să faci să răsune țipete de indignare din partea patrioților germani, cum s'a întâmplat luna trecută dlui Anton Erkelenz, un leader al partidului democrat german, când a insistat în Berliner Tageblatt, zicând că înarmările și fortificațiile secrete în Germania ar trebui să înceteze ca urmare a politicii externe, ba-

zată pe tratatele dela Locarno și Liga Națiunilor. El adaugă:

„Cererea pentru încetarea înarmărilor secrete se referă și la întărirea hotarului în contra neastâmpăratei și mereu frământatei Poloniei. O incursiune poloneză violentă în teritoriul nostru n'ar mai trebui să fie luată în serios. Dacă s'ar întâmpla așa ceva, am avea la dispoziția noastră destui oameni pentru ca în foarte puține zile să punem pe goană pe năvălitori. Și întreaga lume va fi de partea noastră când Liga Națiunilor va fi recunoscut că cine a violat pacea. O astfel de năvălire polonă s'ar isprăvi și mai mizerabil decât incursia grecească în Bulgaria”.

Pentru această doctrină „nepatriotică” d. Erkelenz a fost foarte aspru tras la răspundere în organul semioficial al drului Stresemann de un fost ministru de stat, care a pus energie în vedere acestui leader democratic să-și aducă aminte că armata poloneză este mai tare și mai bine echipată decât cea germană și că Berlinul este numai la câteva zile de marș de granița polonă.

Aceasta este starea de spirit artificială sau reală, care explică acele optzeci și opt de întăriri germane împotriva Poloniei; și dă seama în parte despre aranjamentele secrete între Reichswehr și Moscova și împinge pe reprezentanții germani să impuneze pe reprezentanții Poloniei la Geneva, că stabilirea de raporturi bune între Germania și Polonia pretinde desființarea coridorului și revizua aranjamentului în privința Sileziei superioare.

5. Locarno și încurcătura din Est

Această materie este un caz de încercare despre calitatea politicii germane și poloneze, înțelegând prin politică capacitatea de a concepe interesele altor țări, într'un mod mai inteligent decât pot fi ele concepute chiar în aceste țări însăși și să găsiască o sinteză mai înaltă între terminii unei antiteze în aparență ireductibile. Dar presupunând, pentru plăcerea argumentului, că polonezii sunt prin temperament oameni neresponsabili; să mai presupunem că germanii sunt superiori lor în înțelepciune politică și în „cultură”, n'are oare Germania nici un interes în liniștea vecinului ei dela Est? n'au industria și comerțul german nici un rol de jucat în desvoltarea politică a Poloniei? este oare puterea de organizație a Germaniei (care a adus exploatarea minelor din Silezia superioară germană la un nivel mai înalt decât acela al întregului basin silezian înainte de războiu), mai pe jos de datorita de a aduce bunăstarea economică a Poloniei în armonie cu aceea a Germaniei? N'au cetii germanii niciodată fabula lui Esop despre vânt, soare și haina călătorului?

Eu nu cred că problema polono-germană n'ar putea fi soluționată fără conflict, și de asemenea eu nu cred că dacă un conflict armat ar isbueni la frontiera de est a Germaniei, ori care ar fi stavila ce ar pune-o tratatele dela Locarno, ar

putea opri acest conflict să se întindă până în vestul Europei. Tratatele dela Locarno vor fi o apărare contra astorfel de dezastru dacă ne amintim că ele cuprind tratate germano-poloneze și germano-cehoslovice, tot așa ca și cele cari privesc Renania. Altă salvagardare este că chestia unui războiu a devenit prăriscantă, pentruca un astfel de războiu să fie întreprins cu ușurință. Dar popoarele pot fi împinse sau mânat spre un antagonism periculos. Cu toate că formele industriei și comerțului din zilele noastre presupun o înțelegere internațională, națiunile nu vor să abandoneze întăriturile lor economice atâta timp cât ele se tem de existența lor politică; și dela o politică economică armată sau impusă cu forța și până la o politică de agresiune nu este decât un pas. De ceace avem noi nevoie în Europa, și în Germania mai mult decât ori unde, este de o politică de persuasiune și de îndemnare, urmată într-o atmosferă din care și gândul de violență să fie eliminat. Avem nevoie de o nouă filosofie a păcii.

6. Viitorul „libertății ori al „forței”?

Aici ar putea Germania, dacă poporul ei nu și-a pierdut puterea de gândire sistematică, să dea o contribuție esențială la bunăstarea Europei. Filosofia libertății politice, cu cele două principii gemene de libertate și naționalitate cari au pătruns secolul al XIX-lea, era totodată o cauză și un efect al condițiilor economice. Aceeasă interrelație între nevoile economice și formele politice există azi cu toate că într'o epocă de mecanizare cererea e mai puțin pentru libertate, decât pentru organizație, — și organizația presupune o concepție pozitivă, iar nu negativă a libertății. Marx care a prevăzut mecanizarea unei lumi industrializate, a propovăduit cucerirea puterii printr'o clasă de proletari conștient organizată, o masă disciplinată de oameni cari nu posed nimic, cari să-și dicteze voința claselor avute. Unele roade ale învățăturilor lui le vedem în Rusia și alte roade în Italia, produse făcîs ca un antidot la „otrava lenismului”. În nici una din aceste țări libertatea n'a supraviețuit nici în principiu, nici în practică. Totuș mulțumită inerției morale și mintale care este un blestem al comunităților civilizate, cele două sisteme rus și italian găsesc apărători printre spiritele leneșe care oftează după soluții simple pentru problemele dificile de complex. Pe de altă parte, avem imperiul britanic, care a îmbrățișat solemn metoda libertății: „Instituțiile libere, sunt sângele vieții lui. Cooperația liberă este instrumentul lui. Pace, siguranță și progres sunt scopurile lui”.

Până acum Germania n'a desvoltat încă o nouă metodă proprie. Pe când masa poporului ei înclina spre concepțiile prusiene de Stat și de ordine socială, o minoritate, poate nu neglijabilă, ar dori să vadă patriotismul german găsindu-și expresia în superioritatea gândirei constructive într'o lume de interdependență

care se desvoaltă mereu. Acești germani pricep că adevăratul rezon pentru care înarmările secrete sunt periculoase, este că ele contribuie să îndepărteze celelalte popoare de Germania, păstrând vie frica în ele. Și ei se tem, cum se tem pretutindenii oamenii, cari pătrund viitorul, că

până ce frica nu va fi stăpânită în așa măsură, ca să facă riscurile păcii să pară tolerabile, profetia aceluia groaznic profet german despre „Prăbușirea Vestului“ ar putea încă triumfa pe ruinele Europei.

Wickham Steed

ARDEALUL VECHIU

Deputații români în dieta din Pesta la 1861

(Urmare)

În 10 Aprilie Ioan Maniu primea scrisoarea cu răspunsul dorit dela unchiul său. Scrisoarea lui Bărnăuțiu nu ni s'a păstrat, dar din scrisoarea lui Maniu, din 11 Aprilie (1861) aflăm, că Bărnăuțiu a aprobat, ca nepotul său să-și înceapă practica la Pesta. Maniu se bucură de aceasta, deoarece „deși nu voi căpăta honorariu bun întâia oară, totuși cunoștințele atât iuridice, cât și celelalte, prin multe frecări cu deosebiți oameni și mai ales cu ocaziunea *dietei*, mi se vor înmulți“. El continuă apoi: „Până acum (11 Apr. 1861) numai 4 deputați avem în casa de jos, și 2 în cea de sus; reprezentanții Cetății de Piatră, a Crasnei, Solnocului și Carașului încă nu au venit; din locul prim poate vor fi ambii români, din Crasna poate va fi D. Vicariu Coroianu, din Solnocul medioceru nice un român, din Carașeu poate toți. Aștept cu dor să văz ce oameni vor veni de aici, pentru că ești de până acumă nu m'au îndestulit, ei numai năcăjit precum v'am menționat și în scrisoarea precedentă din 7 l. c.^o Sig. Popu din Chioar s'a purtat bine, nice am sperat atât dela el, pentru că trecutul lui e obscur și persoana lui e foarte dubie. Despre bătrânul Gozdu nice mai vorbesc: în contra articolului din Gazeta, trimis din țara românească, a scris Dlu' un altul și l-a și trimis alaltăeri, pentru aceea fiți atenți, îl cetiți“. După unele chestiuni familiare, îi scrie unchiului său, că își va decopia diploma și i-o va trimite, dar că „în diplomă nu a vrut să-mi scrie „Romanus Badacsinensis“, ei numai religiunea; zic că e în contra legilor și a datinei a pune naționalitatea; am fost constrins a o primi și așa; și așa dară în diplomă stă: „Ioannes Maniu de Badacson, oriundus loco Badacson in Transilvania, Graeciritus Catholicus. ann. 27“.

În scrisoarea din 7 Maiu 1861, aflăm următoarele: „...Deputații români mai toți au venit afară din Crasna și Zărând, esta din urmă știu că nu va trimite, iară din Crasna vreau Românii să aleagă pe D. Coroianu. D. Babeșiu e ales și e aici, asemenea și D. Popa George, acești doi bărbați au și cap și inimă bună; la Unguri li-e frică de Popa ca și de Dobransky, pe care din urmă nu l-au verificat; acesta e un om care i frige pe unguri cu tot cuvântul fără de a-l putea Dlor a refuta; acesta e un om care se poate numi înțelesul erudit; iară precum spun mai mulți Români cari îl cunosc e foarte om

drept și iubește pe Români, căci cât a fost în Orade consilier, nici o ocaziune nu a trecut să nu ajute în toată forma Românilor; despre acesta v-am fost scris că am petrecut într'o seară foarte mult laolaltă; e amic bun cu Popa, și atunci doară că numai de ar veni el (adecă Popa) și apoi sper mult; însă iacă acum din nenorocire el nu poate fi în Dietă cu Popa. Cu D. Popa am vorbit odată, e un om așa tînăr 35—37 ani, nu poate fi ma. mult; om blând, modest. — Pre Domnul Babeșiu⁷ știu că îl cunoști din Viena; el încă nu e verificat. Până acum sunt 15 deputați în casa de jos și 3 în cea de sus, mai vine unul din Arad și altul din Lugos, unde a renunțat Mocioni,⁸ poate 1—2 din Solnocul med. și altul din Crasna și așa vor fi la 20 deputați români. Dintre aceștia trebuie luați afară Tura Misits și Pap János din Beiuș, că nescie renegați și cari când nu s'ar numi români ne-ar părea foarte bine. Iura e din Marmăția, om foarte inteligent, e notar în Parlament, Misits e din Banat, asemenea om cu învățătură și vorbitor bun; Pap János e un măgar mare. Ești alți cari nu i-am numit, sunt parte români buni, parte nici calzi nici rece, ei cum îți place așa îl poți lua. Mihaly⁹ din Marmăția, actualmente deputat și consilier la Locotînță (locotenență) se arată român bun, vorbește bine și cu foc. Nu știu ce vor face Pap Sigismund Căp. Chioarului, Man¹⁰ a Marmăției și Gozdu¹¹ a Carașului — în casa de sus. Acești toți trei sunt oameni cu capacitate, și toți unul mai bun orator ca altul, știu că în casa de sus puțini vor fi ca ei; însă nu le știu inima, ei din gură se arată că-s Românii cei mai buni. Pap s'a purtat bine în Chioar, iară Gozdu cum s'a purtat veți ști, că toți fôispanii unguri se provoacă la el când e vorba de limba română în comitat. Gozdu a făcut un memorandum, în care a formulat toate dorințele Românilor, acesta vrea să-l prezinte Dietei, după cum mi-a spus mie — pe sub mână — un tînăr care e mâna dreaptă a lui. Acest memorandum l-a trimis de mult lui Suluțiu și Șaguna spre revisiune.¹² În seara aceasta a che-

⁷ B. Vinčențiu, ales în cercul dela Sasamontană.

⁸ M. Andrei.

⁹ M. Gabriel.

¹⁰ M. Iosif.

¹¹ G. Emanoil din comit. Caraș (Lugoj).

¹² Adresa lui Gozdu către metr. A. Suluțiu, scrisoarea lui Suluțiu către Șaguna, precum și răspunsurile celor doi arhierei către Gozdu, au fost publicate de Dr. Ha-

mat D. Gozdu pre toți deputații români la sine (și pre cei prăpădiți) ca să se sfătuiască despre dorințele Românilor. Astăzi se găsește verificările, mâne e la ordinea de zi cetirea actelor prin care a abzis Ferdinand apoi tot atunci, adeca mâne, va fi vorba de adresa, sau numai de un conclud (Beschluss-határozat) adeca după cum vor învinge partidele Deák sau Teleky. De altminte toți se unese într'una adeca în 48 și dacă aceasta nu vor dobândi vor merge acasă în dată „re infecta“, adeca fără de a se apuca de ceva și nice de cauza naționalităților. — Groful Zay iară a scris un articol în care zice că, Ungurii să nu se razime nice pe Francezi, nice pe Englezi, nice pe Italieni, și cu atât mai puțin pe invasiune, căci însuși capii emigranților și a revoluțiunei au zis că nu pot face invasiune, zice că: să se razime pe sine. să nu lase nimic din dreptul lor din 48, și neputând face nimica să stee pasiv, despre Români și Slavi zice, că după cele întâmplare în Polonia nu vor mai avea gust a căuța dinafară, ei vor da mâna cu Ungurii.“

Dr. Coriolan Suciu

rion Pușcariu în Doc. p. limbă și istorie, Sibiu 1889, v. I. pp. 353—384.

Cronică măruntă

— Noul regulament al Casei Școalelor prevede următoarele 6 comisii consultative, cari își vor da avizul asupra diferitelor opere cu caracter cultural, ce sunt prezentate pentru a fi editate de această instituție: a) Comisiunea pentru cercetarea operelor filosofice, pedagogice și juridice; b) Comisiunea pentru cercetarea operelor filologice; c) Comisiunea pentru cercetarea operelor științifice; d) Comisiunea pentru cercetarea operelor literare; e) Comisiunea bibliotecilor, care va cerceta operele de popularizare și pe cele cu caracter general; f) Comisiunea pentru cercetarea manualelor didactice.

— Un foc a distrus casa din Vălenii-de-munte, în care erau instalate un orfelinet și tipografia, amândouă înființate din dragostea și stăruința dlui N. Iorga. Ziarul „Cuvântul“ din Capitală a deschis o listă de subscripție pentru refacerea acestor instituții.

— Italia va sărbători în curând a 350-a aniversare a morții lui Rubens.

— La Ministerul Artelor se studiază problema cărții. Se vor edita operele clasicele noastre; se vor înființa 10.000 de biblioteci populare, cari vor cumpăra câte un exemplar din toate volumele mai însemnate ce apar, ameliorându-se astfel criza editurilor prin sporirea tirajului volumelor de valoare; și se vor reglementa relațiunile dintre, scriitori și librari.

— În cursul lunii Aprilie, celebrul regisor german Max Reinhardt va sosi în țara noastră cu o trupă teatrală pentru a da o serie de spectacole în Capitală.

A apărut: ^o întâiul număr din biblioteca social-economică a „Astrei“: N. Ghiulea „Cooperajia“ Faptă, ideie, doctrină.

Un volum în 160 de 112 pg. Prețul 35 lei

^o Nu ni s'a păstrat.

Activitatea lui Ioan Slavici la „Tribuna” din Sibiu (8)

Pe lângă opera literară originală, Slavici dădea însuși traduceri din literaturile străine, alături de atâția tovarăși, cari cereau să se facă folositori mișcării literare românești din Ardeal cel puțin prin astfel de lucrări.

Despre traducerea lui Slavici am aflat o singură indicație în corpul ziarului, căci ca traducător el n'a semnat niciodată. În apărarea la procesul de presă din Maiu 1886, Slavici face, între altele, următoarea declarație: „La „Tribuna“... eu am de a redigia bibliografiile și principala mea activitate constă într'aceea că traduc nevinovatele nuvele ale lui Gogol și Bret Harte.⁷ Declarația e prețioasă, pentru că ea singură ne dă certitudinea că Slavici însuși îngrijia de bibliografie, în timpul cât a stat la conducerea ziarului, și că ale lui sunt traducerea din Gogol și Bret Harte.

Firește că am greși, dacă am tălmăci această declarație ad litteram. Evident că nu se mărginea la atâta activitatea lui în redacția „Tribunii”. Printr-o astfel de declarație, făcută în fața unui for judecătoresc, el voia să-și reducă singur importanța politică. I-se atribuia un rol conducător în politica românilor din Ungaria. El spunea că nu-l are. Activitatea lui principală este de domeniul culturii. Aceasta o spune în mai multe rânduri și în corpul ziarului. Acest înțeles trebuie să i-l dăm și declarației dela proces.

Din nuvelele lui Bret Harte, s'a publicat la „Foița” Tribunei: *Prietenui mei Vântură-Țară*,⁸ iar din nuvelele lui Gogol: „fantaziile *Strigoaică*” și *Vecinii*.¹⁰ Toate trei fac parte și din bibliotecă. Afară de acestea mai apare o traducere din Bret Harte: *Un idil în Roșeni* deasemenea și în „Foița” ziarului și în bibliotecă. Pe aceasta o iscălește ca traducător în ziar,¹¹ Ioan Russu-Șirianu.

Fără îndoială că traducerea nu sunt făcute după original. Slavici nu cunoștea nici limba engleză, ca să poată tălmăci direct nuvelele lui Bret Harte și nici limba rusă, pentru a putea traduce din textul original „fantaziile” lui Gogol. Traducerea trebuie să fie făcută din limba germană, pe care, dintre limbile universale, o cunoștea mai bine. În limba germană aceste scrieri erau traduse și cu literatura germană Slavici era familiarizat.

O indicație că traducerea s'ar fi făcut după textul german o avem în reproducerea titlului colecției din care s'au extras nuvelele lui Bret Harte: „din nuvelele californiene” ale lui B. H. În limba germană a apărut o colecție de traduceri din acest scriitor cu acest titlu, care nu se găsește în fruntea nici unui dintre volumele originale ale lui Bret Harte.

Anexă: Despre și pentru Eminescu

În anul 1892 apare cartea lui dr. W. Rudow: *Geschichte des Rumänischen Schrifttums bis zum Gegenwart* (Istoria literaturii românești până în prezent), pe care autorul, înainte de tipărire, o încredințase spre revizuire d-lor Iacob Negruzzi și G. Bogdan(-Duică), a căror nume se și tipărește pe coperta cărții, sub mențiunea: „durchgesehen und ergänzt von...” (revăzută și întregită de...). Cartea a fost aspru judecată mai ales de „Revista Nouă” a lui Hașdeu, unde apar trei recenzii: întâia semnată de Lazar Șăineanu, a doua de G. I. Ionescu-Gion și a treia de însuși conducătorul revistei, B. P. Hașdeu.

La „Foița” Tribunei se reproduc aceste recenzii¹ și ele

provoacă un răspuns din partea lui Slavici, care sta în București acum.

Hașdeu scrie despre cartea lui Rudow că este „un scandal în știința europeană”. Ceeace provoacă însă mai ales săgețile criticii sale este faptul, că în opera lui Rudow se aduceau multe laude „Junimii” — adversara temerară a directorului „Revistei noue”. El atribuie toate laudele acestea, precum și greșelile de fapte, găsite în studiu, revizitorului cărții, d-lui Iacob Negruzzi, fruntaș al „Junimei”.

Astfel această recenzie era un prilej potrivit pentru Hașdeu să îndrepte câteva săgeți împotriva vechii rivale, școala literară pe care o reprezenta d. Negruzzi. Sub biciul criticii sale trece și Eminescu.

Despre Eminescu Hașdeu spune vorbe grave. Eminescu era „o umbră”, care nu trebuie zeificată. Sentențios și cu superioritate Hașdeu scrie: „O reacțiune firească nu va întârzia să tăgăduiască bietului Eminescu până și mult puținul cât i-se cuvine cu dreptate”. Apoi susținea o teză, curentă pe atunci, că nenorocirea vieții lui Eminescu se datorește „Junimii”, din care a făcut parte, și care l-a asfixiat oarecum cu filosofia pesimistă.

Slavici îi răspunde lui Hașdeu prin „Tribuna”.² Cu indignare dureroasă vorbește el despre prietenul său mort de curând, pe care îl atacă, acum când singur nu se mai poate apăra, Hașdeu și ucenicii lui, într'un mod necuviincios.

Răspunsul lui Slavici cuprinde amintiri despre Eminescu, din timpul când au fost amândoi la Viena, dar acest răspuns este o încercare de a reabilita personalitatea lui Eminescu, care s'a manifestat în viață după propriile înclinări ale sufletului lui, nu după cum i-ar fi comandat cineva din afară. Pentru această încercare mai ales, cași pentru amănuntele inedite ce le dă cu privire la *Eminescu-omul*, merită să fie reproduș acest răspuns, care, în fond, are și puncte de atingere cu cele scrise de Slavici în articolele adunate în volumul „Amintiri”.

Pro amico

Un răspuns d-lui B. P. Hașdeu

„Cu adevărat deșertăciune sunt toate și viața e numai umbră și vis”.

Încep cu aceste vorbe luate din prohod și nici că puteam să încep altfel, când iau condeiul, ca să mă plâng de nedreptatea ce i-se face lui M. Eminescu, care mie nu mi-a fost poet, ci amic.

D. Rudow, un german, care a învățat românește și cunoaște literatura română, dar n'a ajuns încă să cunoască și pe contemporanii săi români, a scris și a publicat o carte germană asupra literaturii române.

N'am cetit cartea; nu pot dar să mă pronunț asupra ei. Cunoșc însă pe contemporanii mei români; n'am dar nevoie să mai cunosc și cartea, pentru că știu că „Trilogia” reprodușă — nu pot să-mi dau seamă de ce, — și în foița „Tribunei”, nu e îndreptată contra dlui Rudow.

D. Lazar Șăineanu, autorul primei părți din „Trilogie”, e un om de sigur foarte inteligent și foarte instruit, însă eu mult mai preocupat de propriile sale scrutări științifice decât ca să scrie, așa numai din dragoste către neamul românesc și din însuflețire pentru adevăr, și recenzii literare, pe care noi românii nu putem să le recompensăm, cum ele ar fi recompensate, dacă autorul le-ar fi scris, bună-oară, în limba germană, care îi este, așa cred, mai ușoară decât cea românească.

D. Ionescu-Gion, autorul părții a doua, și-a făcut, ce-i

² Tribuna, IX, Nrii 268—269: *Pro amico*.

⁷ „Tribuna”, an. III, 100: *Procesele de presă ale „Tribunei”*.

⁸ „Foița” Tribunei, an. III, Nrii 56—60.

⁹ *Idem*, ibid. Nrii 84—99.

¹⁰ *Ibid.* Nrii 192—208.

¹¹ *Idem*, an. IV, Nrii 16—18.

¹ Tribuna, IX, Nrii 255—259.

drept reputațiunea de recensent universal, care se pronunță cu aceeași competență și cu aceeași ușurință asupra tuturor materiilor. Dsa însă nu prea știe nemțeasa domnului Rudow; trebuie deci să fie la mijloc foarte puternice motive, pentruca un Gion să iee asupra sa nesuferita sarcină de a face recenziunea unei cărți, pe care numai cu tălmăciul poate s'o înțeleagă.

D. B. P. Hașdeu, în sfârșit, ca om, ca literat și ca mentor e mult mai presus decât să între în discuțiuni literare cu oameni ca d. Rudow.

D. Rudow însă, om fără de experiențe în materie de viață literară românească, a muncit, cum a știut, și-a dat silința să fie nepreocupat și a și fost, pe cât a putut, apoi a trimis lucrarea, așa zice d-sa, dlui Iacob Negruzzi, ca să o revadă. D. Iacob Negruzzi însă nu e literat german, ci român și astfel om foarte ocupat; dau deci cu socoteala, că a avut foarte multă bunăvoință, dar nu destul timp, ca să revadă lucrarea dlui Rudow.

Adevărul e, că au rămas în cartea dlui Rudow câteva inexactități, câteva adevăruri jignitoare pentru noi români și câteva laude, poate exagerate, la adresa frunțașilor din „Junimeea“.

Ei lucru fără îndoială regretabil, că au rămas, deoarece interesul nostru național este ca informațiunile ce li-se dau germanilor despre literatura română să fie exacte și bine cumpănite.

Nu însă regretele de felul acesta l-au îndemnat pe d. Hașdeu să-i pună pe dnii Șăineanu și Gion la muncă silnică, ci dorința de a pune la cale o nouă campanie literară contra „Junimistilor“, cu care iar e certat.

Cartea dlui Rudow nu e dar pentru d. Hașdeu decât știutul ciomag pentru carul cu oale.

Așa-i trebuie dlui Rudow! Cine l-a pus să-și facă de lucru cu „frunțașii“ noștri literari, care se ceartă mereu, ei știu de ce, între dânsii, și iar se împacă, — tot ei știu de ce!? — Dar d. Rudow e om tinăr și poate să tragă din această pățanie, cel puțin folosul unei bune învățături.

M. Eminescu e însă un om care a murit, și e chestiune de pietate să nu mai fie luat drept ciomag pentru un car cu oale — și astfel spart, — cel puțin așa zice d. Hașdeu.

Lăudatu-l-au pe Eminescu mulți, de când a murit, defăimându-l, și mulți l-au defăimat lăudându-l: asta e soarta lui, soarte comună tuturor aceluia, pe care Dumnezeu nu i-a lăsat să fie oameni de rând. Era la modă Eminescu și mulți au fost care căutau să-și facă nume în lume scriind fie în bine, fie în rău despre dânsul, ceea ce le trecea prin minte și le venea la socoteală.

D. B. P. Hașdeu însă, deși are o particulară slăbiciune pentru ceea ce nemții numesc „Mittelmass“, e unul dintre cei de tot puțini, în tot cazul un om care știe ce va să zică durerea celor rămași în viață, știe că orișicare durere e sfântă, știe deci că despre oameni de curând muriți nu se vorbește decât cu multă cumpătare.

Ori nu cumva Eminescu a fost în viața lui atât de părăsit, încât astăzi, câțiva ani după moartea lui, să nu mai fie în lumea aceasta nimeni, care se simte greu rănit, când despre omul Eminescu se vorbește fără de cuvenitul cumpăt!?

N'a iubit, el pe nimeni? N'a fost el de nimeni iubit? Nu e în lumea aceasta nimeni, care, murind el, a pierdut o parte mai mică ori mai mare din farmecul vieții, din dulceața ei? Nu e nimeni care se înduioșează, când își aduce aminte de el?

Nu vorbește de durerea mea, care e numai a mea și numai mie are să-mi și rămână.

Sunt însă în aproape toate țările române mulți oameni, care l-au cunoscut, și era peste putință să cunoști și să nu iubești pe acel om frumos și totdeauna răzător, care n'avea în el iubire de sine, nu cerea dela nimeni nimic, nu i-se punea nimănui în cale, nu râvnea nici la bunuri, nici la onoruri lumești,

visa în toate clipele vieții lui fericirea neamului și te fura cu vorba, ca să te poarte prin lumi mai frumoase decât cea văzută în aeeva. Era chiar în glasul lui un timbru atât de duios, încât nu se putea să-l fi auzit fără ca să dorești a ț-l mai reaminti și din gura lui nici ocară nu putea să te mârhească. De aceea și mai ales de aceea viața lui tristă și încă mai tristă lui moarte a produs în societatea noastră o jale adâncă și persistentă.

O știe d. B. P. Hașdeu aceasta?

Toemai pentrucă o știe, toemai profitând de jalea noastră, d-sa vine să facă pe adversarii săi vinovați de soarta cea tristă a răposatului Eminescu.

N'a fost, nu e acest mort plâns de noi pentru d. Hașdeu decât un fel de *corpus delicti*, o victimă a „Junimismului“, o dovadă despre nemernicia „mentorilor“ lui, care i-au înveninat sufletul, l-au omorât și-l mai jertfesc și acum după moarte.

D. B. P. Hașdeu nu e măcar nici original, căci încă de mult zise Eminescu:

„Ori să vină pe-a ta urmă, în convoi de 'normântare
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare;
Iar de-așupra tuturoră va vorbi vre-un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, — Iustruindu-se pe el,
Sub a numelui tău umbră. — Iată tot ce te așteaptă“.

D. Hașdeu ar fi trebuit să citeze aceste versuri, cum eu citez, după ce am cetit cele scrise de d. Ionescu-Gion și de d. Hașdeu, ceea ce urmează mai departe în Satira I.

„Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă
Ne putând să te ajungă, crezi c'or vrea să te admire?
Ei vor aplauda de sigur biografia subțire,
Care s'o'nceaca că n'au fost vre-un lucru mare,
C'ai fost om cum sunt și dânsii. Măgulit e fiecare
Că n'ai fost mai mult ca dânsul“.

Di. Hașdeu exprimă acest adevăr prin vorbele: „mult-putinul ce i-se cuvine cu dreptate“.

Dar toate acestea d. B. P. Hașdeu nu le face, pentrucă se simte măgulit de gândul, că Eminescu n'a fost „mai mult ca dânsul“, ci pentruca să măgulească și să ademenească pe „mititeii“, din mijlocul cărora atât de bine îi ese propria mărime la iveală.

Omul care a scris și publicat „Sic cogito“, nu poate decât vorbind în zeflemea să spună, că Eminescu a fost ceea ce a fost numai fiindcă a căzut pe mâinile „Junimii“.

Viața mea s'a început în clipa nașterii și are să se sfârșească în clipa morții mele; existența mea e însă fără de început și fără de sfârșit, și viața nu e decât o fază trecătoare din această veșnică existență. Așa zice d. Hașdeu și așa ar zice, cred eu, toți oamenii, dacă și-ar da bine seamă despre ceea ce simt în inima lor.

Deoarece însă cei mai mulți oameni n'au deprinderea de a-și da seamă despre rostul propriei lor vieți, d. Hașdeu e foarte sigur, că va găsi mulți cetitori, care cred că dsa vorbește serios, când zice: „Voi l-ați îmbuibat cu pesimism, voi l-ați stricat, voi l-ați nenorocit!“

Adevărul e că Hașdeu, care a ajuns la cunoașterea marelui adevăr, râde ca odinioară augurii romani și își reamintește versul lui Eminescu:

„Ce a scos din voi Apusul, când ninfic nu e de scos!“

Sunt în lumea aceasta o mulțime de oameni mai „mititei“, din care puțin e de scos și care o știu și ei aceasta și de aceea caută să se pună bine cu câte un om mai mare, pentrucă, în coada lui, să răsbească prin lume. Aceștia sunt, se înțelege, supuși și ascultători, aceștia fac ori să căsnesc, cel puțin, să facă ceea ce li se cere.

Noi însă, d. Hașdeu și eu, știm tot atât de bine ca mult certaiți „mentori“ ai lui Eminescu, că nu putea nimeni în lume să aibă talismanul de a scoate din Eminescu vre-un asemenea om mititel.

Dacă adevărat e, că „umbră numai și vis“ e viața, o fază trecătoare din veșnica existență, rostul vieții nu e în împrejurările în care o petrecem, ci în ceea ce suntem prin noi înșine, cu partea dăinuitoare a firii noastre, care este a priori și rămâne, precum zice apostolul Pavel și după ce moartea va fi curmat visul.

Secătura e secătură tocmai fiindcă din ea nimic de scos nu este și de aceea mi se pare potrivit cu împrejurările, în care se ivește: cu cât însă caracterul așa numit inteligent e croit în dimensiuni mai mari, cu atât mai puțin atârnă caracterul empiric dela împrejurări, căci în lumea aceasta sunt toate și fiecare caută, vede și adună ceea ce se potrivește cu firea lui.

D. Hașdeu e unul dintre oamenii care știu, că nu poți să scoți dintr'un om decât ceea ce e de scos; ține însă ca alții, care n'o știu aceasta, să creadă, că d-sa are ucenici, din care a scos ceea ce alții n'ar fi putut să scoată.

Ar fi un bun serviciu făcut nației române, ba chiar și omenirii, dacă s'ar afla, așa incidentul, cam în ce fel l-ar fi apucat magistrul pe Eminescu spre a-l face să caute în lume ceea ce căuta bunăoară d. Ionescu-Gion, să vadă ceea ce vede bunăoară d. Șăineanu și să adune fie în el, fie la șine ceea ce va fi adunând vre-un altul dintre ucenicii mai fericiți decât Eminescu.

Student la Viena, Eminescu petrecea mare parte din timpul zilei plimbându-se dela librărie la librărie, dela antiquar la antiquar, ca să vadă ce e mai nou prin vitrine. Noi toți ceice îl știm din acel timp ni-l aducem aminte stând în fața unei vitrine și scoțându-și cu briceagul fire de păr din barba nu de curând rasă.

Cum oare l-ar fi apucat magistrul spre a-l face să nu-și mai scoată firele de păr, cu briceagul?

Eu l-am rugat prietenește să n'o mai facă aceasta, fiindcă râde lumea de dânsul.

„Ce prostie! — mi-a răspuns el în felul lui. — Pe altul nu-l doare, iar mie îmi este o trebuință. Dacă te supără, nu mai umbla cu mine!“

E un lucru de nimic aceasta, dar d. Hașdeu e unul dintre oamenii, cari știu că viața omenească e un mozaic alcătuit, cu mai multă ori mai puțină măiestrie, tot din asemenea nimicuri.

Eu, om ca toți oamenii, eram și pe acel timp ceea ce neamțul numește „Philister“: țineam să fac fiecare lucru la timpul lui, să mă scol și să mă culc, când îmi priește, să stau, dacă sunt ori nu flămând, la timpul convenit la masă, să-mi fac, de voie, de nevoie, datoriile, să cheltuiască numai puținul cât am și mă apucau un fel de răcori, stăteam ca pe spini, când fie în urma vre-unei împrejurări neprevăzute, fie mai ales — din slăbiciune omenească mă abăteam dela propriile mele reguli de viață.

Eminescu!? Noi, care am trăit cu dânsul, nu putem să ni-l aducem aminte fără ca să-l vedem stând de azi până poimâne nemâncat și nedurmit, bând mereu cafele.

El avea cu toate acestea obiceiul de a ne muștra pe noi ceilalți, când ne abăteam dela propriile noastre reguli de viață.

„Dar tu!? i-am zis odată.

„Ce prostie! — mi-a răspuns el. — Pe voi, care puteți, vă supără abaterea, fiindcă vă face să simțiți mărginirea puterii voastre; pe mine, care nu pot, mă supără regula.“

Li-a mai zis-o el aceasta și altora.

„Dar afară de acestea, vor căuta vieții tale
Să-i găsească pe multe, răutăți și mici scandale:
Astea toate te apropie de dânsii. Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,

Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ,
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit“.

Și de aceea d. B. P. Hașdeu, care e, mai presus de toate, om cuminte, cunoscându-și tot atât de bine ca Eminescu publicul cetitor, trece peste cele ce a gândit Eminescu și stăruie asupra „micilor mizerii ale sufletului chinuit“, pentru ca să le poată arunca altora vorba: „Voi l-ați omorât sufletește și trupește!“

Omul nesățios de a ști și de a se lumina, pururea frământatul Eminescu primia dela cineva în lumea aceasta povețe în ceea ce privește cărțile, pe care are să le cetească? Putea vre-un magistrul, chemându-se el chiar B. P. Hașdeu, să facă pe acest om să primească în el ceea ce împotriva firii lui și să respingă ceea ce ochiul lui căuta în lume? E cineva în lumea aceasta atât de mărginit, ca să creadă, că s'ar fi putut pune în frâu acest suflet pururea neastâmpărat, care se simțea chinuit de carnea prin care trebuia să treacă, și voia să scape cât mai curând!?

Durmim cu toții visând fiecare în felul lui în trecerea noastră prin această viață, dar somnul nu ne este tuturora de o potrivă adâne. Pe când unii stau în miez de noapte, alții presimt din când în când revărsatul zorilor de zi și se sbuciumă mereu în culcușul lor. Tuturora ne răsare soarele, dar nu tuturora le revărsă aceeași lumină: pe când unii rămân ca în amurg, alții tresar uimiți de lumina cea mare.

Eminescu a fost unul dintre oamenii, cărora le e dat să le vadă toate în lumină mare, toate în dimensiuni mari, și binele și răul, și nici el, nici altcineva nu este vinovat, dacă el a văzut mai mult rău decât bine. Dacă i-ai fi dat toate bogățiile lumii și ai fi pus în capul lui toate cununile de mărire omenească, el tot ar fi răs cum felul îi era să răzâ și tot ar fi zis:

„Să-i împarți în două cete: în smintii și în mișei!“

Rostul lui cel trist a fost să treacă anume prin actuala fază a vieții noastre naționale și să vadă cu ochii lui scrutători ceea ce l-a făcut să strige:

„Vărtutea? e o nărozie! — Geniul? o nefericire!“

Dacă i-ar fi fost dat să ajungă și ziua de mâine, în care oamenii se vor fi făcut mai cuminte, ar fi avut și fericirea de a vedea virtutea ridicată mai presus de toate.

Fericirea aceasta n'a avut-o: să-l lăsăm dar în pace, dacă nu ne vine la socoteală să-l plângem.

Eu am păcate, multe păcate; d. B. P. Hașdeu, până chiar și d. B. P. Hașdeu are păcate, mai puțin, dar le are: frunțașii „Junimii“ nu pot nici ei să fie oameni fără de păcate.

Dacă ținem dar să-i certăm, să scoatem la iveală păcatele, pe care în adevăr le au; pe Eminescu însă să nu-l punem în socoteala lor, căci teamă mi-e ca nu cumva păcatul, pentru care noi i-am muștra astăzi, mâne să treacă drept un mare merit“.

Olimpiu Boitos

Toată lumea citește:

Revoluția din 1918 și Unirea
Ardealului cu România

de: ION CLOPOTEL Prețul Lei 100

Problema tiparului în România

Cu cât o țară urcă mai sus pe scara civilizației, cu atât tot mai multe probleme pătrund în complexul vieții ei sociale. E delă sine înțeles, că o societate primitivă, ai cărei membri se mărginesc să trăiască în hrube, iar îndeletnicirea de căpetenie este aceea de a pescui în apele oceanului, dacă trăiesc în ținutul nordic al Europei sau de a vâna sălbăticiunile pădurilor dacă trăiesc în munții Caucazului sau ai Balcanului, nu va pretinde niciodată să știe ce este aeroplanul sau radiofonia, dacă aceste produse ale civilizației nu-i importă și nu sunt legate de viața lor zilnică. Dar lăsând la o parte aceste produse civilizatorii, de serviciile cărora la drept vorbind, o infimă parte din societate se folosește, vom lua exemplul tiparului, cea mai fericită și cea mai importantă din descoperirile omenirii făcută până în zilele noastre. Tiparul a fost mâna de fier, care a împins cu o putere neînchipuită, la căruțul evoluției veacurilor din urmă. De această norocoasă descoperire, popoarele civilizate au profitat cu lăcomia lupului flămând și astăzi urcă triumfătoare pe piramida slovei tipărite.

Pentru triburile ce locuiesc tundra siberiană, nu putem preciza, dacă tiparul va forma cândva o problemă socială, însă, pentru o parte din popoarele Europei civilizate, și astăzi tiparul este o problemă, căreia trebuie să i-se dea o importanță mult mai mare, decât își poate închipui un politician de meserie. Să privim problema în toată realitatea ei și vom ajunge foarte ușor la următoarea concluzie: Dacă animalul-om este construit organic cu burtă și creier, nu putem contesta absoluta necesitate, de a se da hrană acestor două organe, prin care însuși el trăiește. Dar oamenii deștepti vor zîmbi șiret, crezând că, a revendica hrănirea deopotrivă a acestor două organe, este o naivitate de oarece „mulțimea“ nu are nevoie decât „de pâine și circ“. Ei bine, poate că acest zîmbet își are rostul său, dar nu trebuie uitat, că înjosește însăși pretenția noastră de a fi „oameni“. Consider o greșală mare, credința pe care enciclopedistul Voltaire o avea față de servitorul său, când spunea, că acesta nu trebuie să fie mai mult decât un servitor, și nici să învețe mai mult decât îndeletnicirea lui îi cere de a ști să servească.

E trist, dar adevărat. Această lozincă a băntuit multă vreme popoarele apusene, în secolul următor descoperirii tiparului. Era sacrilegiu, ca golgota neroadă să pătrundă așa deodată, în sanctuarul descoperirii lui Johan Gutenberg. Și la dreptul vorbind, primele cărți, tipărite cu mijloace rudimentare, cereau multă muncă, și costau foarte scump. În cazul acesta de invenția ajunsă mai târziu banală, nu au putut profita decât oamenii cu stare.

Nu trecu mult însă, și razele soarelui năvăliră pe drumul civilizației, deșteptând omenirea din somnul veacurilor. Mașina plană de tipografie fu inventată și miile de coli tipărite se împrăștiară în brațele flă-mânzilor, ca niște pâini calde.

De progresele tiparului în Germania, Franța, Anglia, Italia, America etc., nu voi vorbi. Nu acesta este scopul articolului meu. În aceste țări, industria cea mai favorizată de stat și cea mai respectată de mulțime, este aceea a tiparului, care în zilele noastre a luat o dezvoltare neînchipuit de mare. Mă voi interesa pe cât îmi va fi cu putință, de situația tiparului în țara noastră, de care, necontestat, stă strâns le-

gată dezvoltarea intelectuală a poporului nostru.

Nu voi face un istoric al tipografiei la noi în țară. Voi lăsa în pace memoria singuraticilor călugări din bătrânele noastre mănăstiri, cât și pe răposatul tipograf Nicu Miloșescu dela Târgu-Jiu, care a trecut cu vreo 50 de ani în urmă Dunărea venind cu o barcă din Serbia, pe care aducea în țară la noi — la Turnu-Severin — o presă de lemn și un coș de literă.

Aceștia sunt mucenicii umili, cari au svârilit cei dintâi raza de lumină unui popor năcăjit.

Și acum, să venim în zilele noastre, de pretenții civilizate, să vedem dacă într-adevăr există o problemă a tiparului.

Pentru o analizare obiectivă, e necesar o divizare a ei, în felul următor: 1) situația industriei grafice; 2) problema hârtiei; 3) casele de editură; 4) situația presei (ziare, reviste) și 5) situația muncitorilor tipografi.

1. Rapida dezvoltare a mașinismului din cea de-a doua jumătate a secolului trecut, a avut o influență foarte mare asupra industriei grafice din Apus. În scurt timp s'a cunoscut mașina rotativă, din ce în ce mai perfecționată, mașinile de cules și în ultimul timp mașina offset. Marile uzini din Augsburg, Frankenthal și Johannisberg, se străduiesc zi de zi să nască aparate și mașini, cari să înlesnească și să perfecționeze la maximum munca istovitoare a lucrătorului tipograf.

În epoca antebelică, la noi în țară, nici n'am putea spune că a existat cu drept cuvânt o industrie grafică. Afară de atelierile Socec, Göbl, Adevărul, Imprimeria Statului și Minerva în Capitală, iar în provincie, atelierile Samitea dela Craiova, nu existau decât ateliere tipografice foarte mici, aprovizionate cu material vechi, cumpărat de ici de colo, cu hodorogae de mașini de pe timpul lui Pazvante Vodă; își făceau impresia mai mult a unor potcovării. Instalate în localuri insalubre sau în pivniți, munca în aceste ateliere era mai mult o pedeapsă, decât o câștigare a existenței. Se mai găsea ce e drept, și câte o tipografioară instalată cu material și mașini noi, pe ici pe colo, însă foarte mică, și condusă tot după norme învechite.

În situația aceasta, oricine își poate ușor da seama, ce lumină puteau răspândi aceste înjghebări grafice aproape primitive, când în același timp, țările din jurul nostru, dădeau o importanță colosală de mare industriei grafice, și în general problemei tiparului.

În epoca postbelică însă, dezvoltarea industriei grafice a făcut pași uimitori. Societăți anonime cu capitaluri de milioane, au luat locul maghernișilor dinainte de război. „Cultura Națională“, „Cartea Românească“, „Fundăția Principele Carol“, „Tipografiile Române Unite“, „Viața Românească“, „Scrisul Românesc“, „Ramuri“ și încă multe altele din noule provincii, sunt întreprinderi grafice cari pot rivaliza pe orice teren cu întreprinderile similare din străinătate. Ba ceva mai mult, putem face o constatare caracteristică și anume: că unele din aceste întreprinderi, în modul lor de instalare, sunt mult mai corespunzătoare decât ar avea nevoie țara noastră în prezent. De exemplu, în atelierile „Culturii Naționale“ pot lucra până la 100—150 lucrători zețari, iar cele 15 mașini monotype de cules, nu sunt ocupate de un număr corespunzător de monotypiști, de oarece nu este nevoie. În definitiv atelierile sunt in-

stalate pentru o producție mult mai mare, decât aceea pe care o prezintă necesitatea.

Același lucru se poate observa în toate marile întreprinderi grafice din țară. De bună seamă, că această constatare nu trebuie raportată la o stare de somaj, ci la o stare normală.

Și cauza, se poate explica foarte ușor, prin pasul prea mare pe care industria grafică dela noi l-a făcut dela 1914—1920, neținând seamă de dezvoltarea proporțională a vieții noastre intelectuale, singura în strânsă legătură cu problema tiparului. Căci, dacă epoca postbelică ne-a mărit considerabil numericeste clasa oamenilor avuți, nu e mai puțin adevărat, că intelectualitatea a rămas aceeași numericeste și e ce e mai trist, sărăcită și pusă fatal în imposibilitate de a-și căpăta hrana ei de căpetenie: cartea.

Suferința de ultima oară a industriei grafice, mai este de bună seamă și desechilibrul vieții economice, de pe urma căruia suferă întreaga societate.

2. Problema hârtiei, are o legătură atât de strânsă de aceea a tiparului, ca omul de aer. Cu toată importanța ei, totuși, în țara noastră se găsește oameni, cari fac din această problemă un fel de saantaj pentru îmbogățire personală, nefiind capabili a înțelege că ceea ce este raza de soare pentru spicul de grâu, e fila de hârtie pentru besna în care orbăcește nenorocitul popor.

Trustul fabricelor noastre de hârtie, care jăcmănește în mod criminal pe doritorii de lumină, precum și taxele de import puse pe hârtia adusă din străinătate, constituie cea mai formidabilă piedică ce stă în calea rezolvirii problemei tiparului.

Sub masea încurăjerii industriei naționale, se îmbogățește o șleahță de oameni, și se propagă în mod indirect întunericul.

3. Casele de editură formează și ele o instituție importantă în dezvoltarea intelectuală a unui popor. Ce este medicul pentru bolnav, care trebuie să prescrie pe rețetă medicamentele necesare însănătoșirii pacientului, tot asemenea, casa de editură trebuie să știe ce anume idei și cunoștințe trebuie să dea la lumina tiparului pentru educarea indivizilor unei societăți.

Înainte de război, la noi se cunoșteau trei mari case de editură și anume: Editura „Minerva“ care tipărea biblioteca scriitorilor români, editura „Alcalay“ care tipărea biblioteca de popularizare pentru toți și editura Ignaț Herț care tipărea pe Sherlock Holmes.

Cărțile cele dintâi, în număr restrâns, erau citite numai de intelectuali, deși literatură acelor vremuri, tradiționalistă, era foarte ușoară și accesibilă oricărui. Biblioteca pentru toți era citită de școlari și de intelectualii cu desăvârșire săraci, deoarece era ieftină. În ce privește pseudointelectualii, oamenii grași, cucoanele excentrice, citeau romanele de fascicolă, iar vulgul, se îndopa nebun cu isprăvile lui Sherlock Holmes.

Propagandă pentru literatura serioasă nu s'a făcut niciodată.

Scriitorii nu se scoborau deloc din turnul de fildes, iar editorul Ignaț Herț s'a făcut milionar.

Azi avem puternice case de editură. Cu un idealism de admirat, — dar în același timp foarte păgubitor — editura „Cultura Națională“ a investit un capital aproape de 25 mil. în tipărirea de opere, atât ale scriitorilor români cât și străini, în condiții cu adevărat civilizate. S'a crezut la început, că „poporul“ va da năvală peste cărțile frumos tipărite ale lui Cezar Petrescu, Slavici, Eminescu sau Gerhard Hauptmann, dar de unde... acolo nu se găsește aventuri abra-

dabrante de dragoste, sau spargerii ingenioase și crime în stilul lui Sherlock Holmes. Și așa, „Cultura Națională“ a rămas cu podurile pline de cărți și cu milioanele închise într-o marfă, căreia nu i-a venit încă timpul.

Și deocamdată ne întrebăm, își vor înțelege oare editorii noștri menirea în actualele împrejurări? Noi tot în revista aceasta, am discutat problema editorială într'un articol special, și am dat niște propuneri. Pentru că noi știm, că problema tiparului nu va fi sprijinită, până când „cartea serioasă“ nu va fi pentru „mulțime“ o necesitate, cu drept cuvânt o hrană sufletească.

4. Presa este un mijloc de răspândire a ideilor și a cunoștințelor mult mai ușor decât cartea. Ea este cotidiană și ușor de pus la îndemâna oricărui. Ea popularizează ideea, o comentează, o explică pe înțelesul tuturor. Ziarul zilnic, ca și cel săptămânal, ca și revista produc un efect mai imediat asupra masselor și de aceea trebuie să li se dea o atenție tot atât de mare ca și cărții.

În țările apusene și în special în America, ziarul este redactat în așa fel, încât cuprinde cunoștințe din orice domeniu de cugetare sau activitate omenească. El este o adevărată carte. Cum se prezintă presa la noi, este departe a se asemui cu cea din străinătate. Infectată 98% cu bacterii distrugători ai unei politici barbare, ea nu poate ocupa locul ce-i acordă menirea ei de educatoare a maselor.

Pe lângă această boală de care suferă se mai adaugă și greutatea de existență, precum și lipsa unei opinii publice conștiente de rolul presei.

Neavând la îndemână datele asupra situației presei de dinainte de războiu, — pentru o oglindire reală a acestei forțe educative —, voi reda situația de astăzi în cifre statistice a presei din România-Mare.

Situația ziarelor, după regiuni și în limbile în care apar, este următoarea:

În vechiul regat apar în limba română 63 ziare, 3 în limba franceză, 1 germană, 1 greacă, 2 turcă, 1 armeană, 1 bulgară, 1 ebraică, 1 rusă, 1 albaneză.

În Ardeal apar 48 ziare în limba română, 29 germană, 50 maghiară.

În Basarabia apar 6 ziare în limba română, 1 germană, 2 ebraică, 6 rusă.

În Bucovina apar 1 gazetă în limba română, 7 germană, 2 ebraică, 1 ucraniană.

În America apar 7 ziare românești.

Recapitulatia ne dă 120 ziare în limba română și 110 ziare în limbile minoritare. Total 230 ziare.

Din acest total al ziarelor apar zilnic în Capitală 14 ziare în limba română, 2 franceză, 1 rusă, 1 greacă.

În provincie apar zilnic 12 ziare în limba română, 18 maghiară și 12 germană.

Totalul ziarelor zilnice este de 60, dintre cari numai 26 ziare românești. Din acest număr, scăzând ziarul de partid, al căror rol este vrajba, putem constata lesne ce ne mai rămâne pentru educarea mulțimii cu ajutorul presei.

Situația revistelor este următoarea: În întreaga țară apar 233 reviste în limba română, 10 franceză, 43 maghiară, 16 germană, 1 rusă, 1 engleză, 1 italiană, 1 evreică, 1 esperanto și și 22 de reviste care apar tipărite cu textul în două sau trei limbi.

Recapitulatia este: 233 reviste în limba română și 96 în limbile minoritare.

Din toate aceste cifre, se poate constata ușor situația presei noastre. Unde mai socotim că multe din revistele și ziarul trecut în statistică — aproape 60% sunt din acele cari își au existența ca fluturii de noapte.

Iar organele de publicitate care trăesc cu un scop bine definit, luptă cu greutate, de care, cei ce-și apără interesele — când au nevoie — cu ajutorul presei, nu vor să audă, nu vor să știe.

Compromisă, din cauza luptelor politice, presa își are pierdută încrederea mulțimii, în spatele căreia ea trebuie să-și razime cu adevărat existența.

5. Și acum, ultima ramură a problemei tiparului, sunt robii luminei, la a căror soartă nu se gândește nici școlarul care învață pe cartea de școală; smulsa de sub teascurile tipografiei cu truda celui tuberculos, nici scriitorul ce se fâlește cu al său roman sau carte de versuri, nici profesorul când își vede concepțiile științifice tipărite frumos pe filele de hârtie, precum, nici ministrul care-și așteaptă discursul să-i fie citit în „Monitorul Oficial“, — nu se gândește.

De ce s'ar gândi? Tipografia este o meserie și omul acela este dator să muncească pentru pâine, și atâta tot.

Că fiecare literă pusă în vingălașul său îi oferă în același timp și un milion de microbi, — așa de gratis — cari zi de zi îi rod plămânii, ce importă pe oamenii noștri?

Și soarta acestor martiri, fără voia lor,

Cronica economică — financiară

Franța și datoriile sale de războiu. Guvernul Poincaré e desigur convins, că Franța are neapărată lipsă de sprijinul financiar al Americii și de prietenia sinceră a poporului american, pentru aranjarea problemei valutare, în acest fel, explică presa financiară străină gestul făcut de ministerul de finanțe al republicii franceze, de a plăti în afară de ratificarea convenției încheiate în vara anului trecut de dnii Melon-Beranger, pentru egalizarea pe un șir întreg de ani a datoriilor franceze față de Statele Unite nordamericane, convenție, ce a fost găsită nefavorabilă de către opinia publică, și deci, a rămas până în zilele acestea neratificată de către Parlament.

Din proprie inițiativă — fără a fi conștrâns la aceasta de stipulațiunile convenției menționate — guvernul francez, a remis tezaurului american, pentru achitarea cuponului de 5% al împrumutului de 400 mil. dolari, suma de 20 mil. dolari, urmând să mai achite în viitorul apropiat, în orice caz, cel mult până la finele semestrului curent încă 10 mil. dolari, ca amortizațiune din datoria de 400 mil. exigibilă în anul 1929. Ori, suma de 30 mil. dolari, reprezintă exact întocmai cota fixată prin bună înțelegere între reprezentantul oficial al republicii d. Beranger și oficialitatea americană.

Pentru a dovedi lumii bunele intenții ale Franței, în ce privește replătirea datoriilor sale de războiu, față de aliați, guvernul a luat toate măsurile de a achita la termen și cuponul datoriei față de Anglia, care reklamă pentru anul în curs suma de 6 mil. lire, care sumă, este deasemenea identică, cu suma stabilită de către fostul ministru al tezaurului public Caillaux, prin o convenție care a rămas de asemenea neratificată de către Parlament, fiind găsită de nefavorabilă pentru tezaurul francez.

Bunele dispoziții ale guvernului au fost încoronate de succes. Încrederea străinătății în viitorul francului francez se reînnoare treptat, dovada ne-o servește cursul favorabil al valutei franceze pe piețele mondiale,

a devenit după războiu tot mai critică, tot mai nenorocită. Dacă salariile le dau atât cât să-și târască viața de pe o zi pe alta, ei au însă astăzi de suportat o altă lovitură și mai mare: șomajul. Cauzat din unele motive, care s'au expus în acest articol, precum și din desvoltarea crescândă a mașinismului, și svârle zi de zi în stradă, o armată tot mai numeroasă de flămânzi.

Uniunea muncitorilor grafici din Ardeal arată în statistica ei la un număr de 2400 membri 257 de șomeri, ceea ce face peste 10% din total. Situația în vechiul regat este și mai deplorabilă. De acolo — din cauza lipsei de organizare —, nici nu se poate ști în mod precis numărul șomerilor.

De celelalte nevoi ale muncitorilor grafici, nu voi mai pomeni; în fața șomajului — a muri de foame, tac și clopoțele.

Nu mai bazat pe existența acestor cinci aspecte, pe care le-am desfășurat după putință, am găsit necesar o discuție asupra problemei tiparului în România.

Nu mai judecarea ei obiectivă, și vindecarea rănilor, poate să fie în folosul luminării tânărului și mult obiditului nostru popor, veșnic flămând de lumină, și totuși înfântuit de întuneric.

Ion Mehedinteanu

curs, ce poate fi considerat de stabilizat, și cererea tot mai pronunțată a piețelor americane și engleze după rentele franceze, cari au putut fi plasate cu multă ușurință prin intermediul bancherilor olandezi și elvețieni în America și Anglia.

Dar nu numai atât, ci și cererile de credit ale industriei franceze și ale societăților de navigațiune au fost în întregime satisfăcute în aceste două țări, încât se poate cu drept cuvânt afirma, că piețele americane — engleze și oficial sunt deschise în viitor Franței.

Electrificarea Ungariei. — Sunt direct uimitoare, progresele economice ale regatului vecin. Ungaria, cu tot războiul pierdut, a fost capabilă a-și pune la punct problemele financiare și de a-și normaliza legăturile economice cu străinătatea, cari au primit ca un corolar cu anul acesta, noua valută aur, care permite de aici înainte o desvoltare normală, fără salturi și fără de a mai fi la discreția speculei internaționale.

Presa de specialitate ne vestește noi și grandioase planuri ale oficialității maghiare, în legătură cu desvoltarea și intensificarea transporturilor cât și a posibilităților de valorizare a combustibilului negru, de calitate inferioară.

Între guvernul maghiar și un grup financiar englez, reprezentat prin Sir Gerald Talbot, s'a încheiat un contract, pentru edificarea unei centrale electrice în nemijlocita apropiere a capitalei, cu o capacitate de producție anuală de 200 mil. kilowați, centrală, ce poate fi enumerată între cele mai mari din lume.

Guvernul maghiar, a avut de luptat cu o mulțime de greutate până în fine perfecțiunea contractul definitiv, căci, pe deoparte, industria indigenă, a pus o mulțime de piedeci, având convingerea, că nu va primi suficiente comenzi în legătură cu fabricațiunea materialelor necesare unei a-tari uzini uriașe, pe de altă parte, uzinele electrice din Budapesta se temeau de concurența uzinei termice, care folosind combust-

tibil de calitate inferioară deci mai ieftin va putea produce mai puțin costisitor și va fi deci în situațiunea de a aproviziona industriile cu curent mult mai ieftin, decât o fac cele două uzine electrice, cari dețin monopolul curentului în Budapesta.

Motivele invocate de cei interesați, sau dovedit de nejustificate. Grupul financiar englez a aderat la punctul de vedere al guvernului maghiar, de a preda jumătate din material pentru fabricațiune, marilor uzine de specialitate din Ungaria, cari astfel, ajung la o ocupațiune pentru cel puțin trei ani, iar în ce privește curentul, se va electrifica linia ce duce dela Budapesta peste Bruck la Viena, putându-se astfel intensifica la de trei ori actuala circulațiune de pe această linie, rezolvându-se pentru proximile decenii definitiv, problema transporturilor în legătură directă cu Austria în mod norocos.

Exploatarea cărbunelui încă se va intensifica în mod simțitor, căci uzina se construiește direct în mijlocul unui teren carbonifer, bogat în cărbune, care însă e de o calitate inferioară și impropriu industriei, însă perfect de bun ca combustibil pentru o uzină termică, prin ceace se poate valorifica și această bogăție naturală, dar se reduce și cheltuielile de fabricațiune, căci se cruță timpul și cheltuielile de transport.

Cheltuielile de construcție revin în întregime grupului străin, care se obligă a pune și ultima centimă cu o dobândă minimală la dispozițiunea societății ce se înființează spre acest scop, și care se obligă a preda uzina după un număr de ani — ce urmează să fie stabiliți mai târziu — statului maghiar, cu totul gratuit.

Guvernul maghiar mai primește dela același grup și un împrumut de 1.1 mil. lire, cu o dobândă de 5% pe lângă un curs de emisiune de 99%.

La noi, încă s'a lucrat mult de tot în domeniul electricității țării cu ajutorul căderilor de apă, cari permit o electrificare și mai ieftină și și mai intensivă decât în Ungaria, s'au chemat chiar experți străini, cari s'au declarat favorabili proiectului de electrificare, fără a ajunge mai departe, decât la niște planuri date uitării.

Resistența anumitor cercuri contra electrificării unor linii ale CFR. cât și greșita și egoista interpretare a felului cum capitalul străin să colaboreze la refacerea economică a țării, n'a putut încuraja capitalul străin de a ni se pune la dispozițiune pentru executarea lucrărilor necesare, ori fără această colaborare, capitalul național, nici când nu va putea realiza ceva mare în acest domeniu.

Cum explică străinătatea urcarea cursului leului? — După o revistă financiară austriacă bine cunoscutoare a vieții noastre economice-financiare, următoarele motive au promovat urcarea cursului leului pe piețele străine:

1. Circulația fiduciară, relativ mică, pentru trebuințele României mari, și necorespunzătoare cu prosperitatea economică din anul 1926;

2. Balanța comercială activă, care se soldază la import, cu circa 34 miliarde lei, față de 38 miliarde lei la export;

3. Producțiunea sondelor petrolifere, ce a ajuns în anul 1926 la 3.3 mil. tone, față de 1.9 mil. tone din anul 1916, din care cantitate, mai bine de jumătate se exportează în occident.

Evident, că motivele indicate de confratele austriac, se cuprind între elementele dela cari, depinde soarta unei valute, însă

s'a uitat a se aminti, că bugetul echilibrat, politica cuminte în domeniul economic, ordinea internă, intensificarea producțiunii în întreg domeniul economic, au fost tot atâtea momente, cari încă au ajutat la lenta revalorizare a leului, din ultimele săptămâni.

În ce privește insuficiența emisiunii no-

astre, anul în curs va avea să dovedească, că se pot satisface cu destulă ușurință nevoile bănești ale industriei și agriculturii — dat fiind, că piața internațională canalizează tot mai mult disponibil spre țara noastră — fără a fi lipsă de o majorare a ei.

Sabin Cioranu

Cronici culturale și artistice

Comemorarea lui Pestalozzi la Cluj

La seminarul pedagogic universitar a vorbit în fața unui public select d. prof. Vl. Ghidonescu, despre viața și opera marelui pedagog elvețian. Analizând operele sale a arătat legătura dintre el și Rousseau. Pentru cel din urmă, societatea fiind izvor de corupție, nu poate fi factor pentru educație. Emil trebuie crescut în afară de societate. Pestalozzi înțelege necesitatea de a îmbunătăți societatea prin educație. Cere să pornim dela cunoașterea sufletului copilului, în armonie cu necesitățile mediului social. Să ne ridicăm, la împărțășirea cunoștințelor, dela intuiții sensibile la noțiuni clare. Educația poporului să fie așa întocmită ca să înlesnească transformarea clasei agricole în cea industrială. Ca urmare a luptei sale pentru ridicarea poporului avem astăzi obligativitatea școlară. Prin numeroasele scrieri a pus bază pedagogiei, ramură de seamă a pedagogiei științifice. Pestalozzi a trăit toată viața condensată idealul și realul, meditănd și realizând opere de seamă pentru binele omenirii. El a trăit din suferințe, pentru a leui pe semenii săi de ele.

La ceroul didactic primar a vorbit d. dr. P. Roșca, directorul școlii normale de băieți. Comemorarea aceasta a adunat într'un mănunchiu pe normaliști, învățători și profesori. D. Roșca a stăruit asupra momentelor de seamă din viața lui Pestalozzi. A analizat părți din opera: *Cum își învață Gertruda copiii* și a arătat valoarea romanului social: *Leonard și Gertruda*. A observat, că aniversarea morții lui Pestalozzi se sărbătorește cu mai mult entuziasm, decât s'a sărbătorit centenarul nașterii sale. Aceasta se datorește valorii de actualitate a operei sale, care aparține mai mult sec. XX. Despre opera sa, Pestalozzi s'a exprimat: Tot ceace aparține eternității nu poate să se prăpădească, fără ca să aducă în continuu roade. Apostolatul lui Pestalozzi este un îndemn puternic pentru tinerele generații de învățători și profesori.

Revista „Învățătorul“, a corpului didactic din Ardeal, a închinat și ea câteva pagini de comemorare marelui învățător, prin articolele dlor V. Lazăr și C. Iencica. (C. I.)

TEATRU

Nebuniile dragostei și Morcovel

Întâia, o comedie lipsită de adâncime, cu personajii fără relief, fără personalitate, ele fiind copii palide după un clișeu uzat, și cu scene plicticoase, cari îți pun atenția la grea încercare.

Interesează doar ca realizare scenică. Ea dă actorilor, unora, grele probleme tehnice de deslegat și este astfel o școală, o rafinerie a propriei lor personalități.

Problema cea mai grea a avut-o dna Ră-

dulescu, în rolul fetei râvnite de un nepotincios bătrân și îndrăgostită de un tânăr „denn de frumuseța ei“. A avut o atitudine degajată și mișcări spontane și nuanțe. Mai mult lirism nu strica, dimpotrivă. Dualitatea persoanei întruchipate în scenele de nebulie simulată asemenea am văzut-o prea puțin. Dar aceasta este o problemă de actor cu mai multă experiență. Totuș un pas înainte. Talentul dsale se dezvoltă pe încetul, eliberându-se din cătușele sfiei inițiale. Cel mai bine conturat tip a fost bătrânul ramolit al dlui Vasilescu. O adevărată cucerire. Prin studiu îndelungat dsa a pătruns până în măduva oaselor „tipului“ și ni l-a înfățișat în tot pitorescul lui, cu multele mijloace de expresie scenică, de cari dispune dsa. Aceeasă mobilitate, pe care, am mai remarcat-o, la dra Anisoara Ionescu. Plus iscusința cu care trece dintr'o dispoziție sufletească în alta, dând astfel multă viață personajului. (Deși prin declamare și unele mișcări a subliniat prea mult înrudirea dintre servitoarea din „Nebuniile dragostei“ și cea din „Tartuffe“, pe care tot dsa a „jucat-o“). Multă grijă și îndemănare au avut și dnii Potcoavă și Potoroacă.

„Morcovel“, o piesă într'un act dramatică și estetic realizată. Un copil năpăstuit în sânul familiei, care se studiază pe sine, îi studiază pe cei din jurul său și se decide să părăsească cuibul părintesc, lipsit de orice căldură, străin. Un amestec de seriozitate precoce, alimentată de lecturi numeroase și de naivitate inerentă vrăstei. Și mai ales o inimă simțitoare, o intensă viață sufletească.

Abilitatea autorului constă în desfășurarea acestui bogat fond sufletesc în cursul câtorva scene. Un dialog viu sau pasionat, inteligent și firesc, cu o mare putere de atracție pentru spectator. Simți că nimic nu-i de prisos și totul e strict necesar pentru reliefația momentului dramatic din sufletul acesta sbuciumat.

Mărturisim toată admirația noastră pentru dna Nunuța Hodos, care a pus în jocul dsale tot atâta suflet cât a pus autorul în creația lui literară. Are darul artistului de elită de a da o valoare specială fiecărui moment prin care trece, modelându-și vocea și gestul. Nerv încordat și inimă trează, aprinsă. Vibrație de viață.

Montarea îngrijită.

CONFERINTE

Arhimandritul Scriban: Religia și capitalul biologic național

Conferențiarul își propune să arate, că medicii pot lucra împreună cu preoții pentru stărpirea pricinelor de degenerare a rasei umane. În lupta pentru ocrotirea sănătății truștești, aceste două categorii de profesioniști sunt menite să stea alături și prin abnegație să-și implinească datoria.

Preotul poate fi util în campania împotriva celor mai groaznice plăgi sociale: al-

coolismul, tuberculoza, boalele venerice și pentru stăvilirea avorturilor. Arma lui este cuvântul, cuvântul cald sau înfricoșător, în stare să miște inima celui rătăcit și să-l ducă spre îndreptare. Deci vindecare pe calea convingerii omului despre primejdia boalei sau vindecare prin frică. Firește că aceste mijloace de asanare n'ar putea înlocui cu totul pe cele ale medicului specialist; ele se pot întrebuința cu folos numai la unele boale și numai în anumite momente; de aceea sunt auxiliare.

Folosul cel mai vădit, în combaterea plăgilor sociale, l-au adus preoții în lupta împotriva alcoolismului. În Suedia ei au stărpit cărciumile printr'un procedeu destul de ingenios. Preoții au luat în întreprindere cărciumile; pe încetul au împușinat beuturile alcoolice, în locul cărora puneau alte beuturi nealcoolice; beuturile alcoolice nu le dădeau la oameni de orice vârstă; apoi au adus alte articole de comerț în prăvălia lor, căreia îi schimbaseră destinația. În Anglia și America, unde asemenea se ținește stărpirea alcoolismului, preoții iarăși și-au dat contribuția în această luptă.

Sunt apoi societăți particulare cu această menire. Așa este „Crucea Albastră“, care înființează hoteluri și restaurante speciale, atrăgătoare prin curățenia și prin confortul lor, dar lipsite cu totul de beuturi alcoolice.

Există și la noi o astfel de organizație: „Oastea Domnului“, înființată de preotul Trifa din Sibiu, care câștigă mereu noi aderenți în tot cuprinsul țării. Deci luptă organizată pe calea bisericii pentru combaterea alcoolismului.

Titlul conferinței și l-a justificat conferențiarul susținând, că religia totdeauna a purtat grija de neamul omenesc. Scăderea simțului religios slăbește simțul pentru viață; omul lipsit de religiozitate se joacă cu viața, nu mai are răspundere către ea. Aceasta duce apoi la degenerare fizică.

CARTI, REVISTE, ZIARE

Graiul Românesc. — Răsfoim și al doilea număr al acestei reviste cu aceeași admirație pentru mănunchiul de oameni, cari, constituți în societatea cu același nume, și-au pus la inimă grija pentru românii înstrăinați în cursul vremii și pentru cei rămași cu lacrimi în ochi afară de hotarele țării românești întregite. Printre ei d. *Emanoil Bucuța*, neobosit și adăogându-și mereu o nouă îndatorire pentru neamul său, ține condeiul cel mai vânos și mai tăios. Cronica revistei o face singur, iar în scrisul său din fiecare rând se desprinde mândria de român și dorul după o dreptate deplină pentru frații săi din toate părțile globului. Intotdeauna luptele noastre s'au ținut în marginile unei dreptăți firești, care în istorie se scotoțește după împrejurările etnografice și geografice. Situația noastră de astăzi, de popor major singur stăpânitor în moștenirea strămoșească, nu ne orbește, ca să călcăm hotarele acestei dreptăți. Dar cu atât mai îndărătnici trebuie să fim în apărarea dreptății alungată de pietre de atâtea dintre popoarele vecine cu noi. Așa ne învață fiecare număr din această revistă sobră, moestă la înfățișare, dar cu atât mai curată și mai cinstită.

Nrul 2 are două studii: „Frontiera româno-polonă“ de *I. Nistor* și „Scoli și biserici românești în Albania“ de *Simion C. Mândrescu*.

Cosinzeana, anul XI, Nr. 1—2. — Revista clujană, care și-a serbat jubileul de zece ani de apariție în iarna din care ieșim,

apare din nou, în haină nouă și cu suflet înalt. Păstrează caracterul pur literar, pe care și-l luase la începutul anului trecut. Și de astădată stratul operelor literare este și mai bogat și mai înalt ca valoare decât cel al criticii, cultivat cu predilecție într'o vreme.

Ne oprim la „anchetă“ dlui Valeriu Bora pentru ideea unei Societăți a Scriitorilor Ardeleni. Scriitorii ardeleni să-și aibă societatea lor și revista lor. Ideea ni se pare cam greu de realizat. D. Bora a chestionat și pe poetul Lucian Blaga. Să admitem că societatea ar lua ființă și „Cosinzeana“ ar fi declarată revista ei, ceea ce este foarte probabil. În cazul acesta d. Blaga ar trebui lăsat pe dinafară, pentru că „Cosinzeana“ nu-l socotește poet pe autorul mai multor volume de versuri și teatru, ci un fel de intelectual, care știe scrie. Astfel societatea n'ar putea fi a tuturor scriitorilor ardeleni, ci a unui grup restrâns. Căci păcătoși ca d. Blaga se vor mai găsi printre scriitorii ardeleni. Credem și noi, că scriitorii se grupează după alte criterii decât cel al locului de naștere, în jurul revistelor. Iar interesele de breaslă pot fi apărute prin Societatea tuturor scriitorilor români, cu sediul la București, unde pot intra scriitorii din toate regiunile.

SĂPTĂMÂNĂ MUZICALĂ

Festivalul Beethoven

Ultimul concert simfonic, organizat și condus de d. M. Negrea, profesor la conservatorul din Ioc, s'a desfășurat solemn în fața unui public numeros. Numele cu ample rezonanțe sufletești al lui Beethoven are o forță de atracție ca o floare învală pentru albine.

Programul a fost alcătuit din două bucăți ale lui Beethoven „cel mijlociu“, cum obișnuiesc a-l împărți criticii, și una din prima epocă: Uvertura operii *Fidelio*-Leonore (op. 72); Simfonia a patra, în și bemol major (op. 60) și Concert pentru piano, cu instrumente, în do major (op. 15). Scrisă, această a treia prelucrare a uverturii, într'o vreme, când suferea de colici, pe când surzenia începea să-l mineze, se resimte de durere. Instrumentele de coarde au rol principal, sprijinite pe oboie și fagoturi, cari ușor trec din duioșie în patimă, scoțând efecte sumbre. Străbătută de câteva motive soroase, și ținută într'o tonalitate energică, e o poartă largă pentru singura operă scrisă de Beethoven. Centrul, concertul pentru piano, a fost o sărbătoare muzicală. La pian dsoara Anicuța Voileanu, un nume care și-a câștigat celebritatea prin interpretarea din clasicii muzicii. Elogiile ce-i mai pot fi aduse se adresează înțelegerii fine și juste a compozițiilor, căci tehnica suverană cu care le execută e din domeniul comun al pianistilor. O atitudine reținută și totuși pătrunzând până în cele mai minuscule nuanțări scoase din răceala notelor, îi conferă cu prisosință apelativul de „mare“ pianistă. Atât partea întâi cât și a doua abundă de dificultăți subtile și dispărente, la o superficială examinare; ele au fost lăruite strălucit de mâinile agile ale dsoarei Voileanu, cari umplură de relief și pasagiile de o secundară emotivitate. Intretându-se, schițând câteva delicioase rondouri cu orchestra, apoi lăsat singur, pianul a redat echivalent inspirația de salon vienez a lui Beethoven. În aceeași atmosferă de pură instrumentalitate a fost executată Simfonia IV, scrisă la 1806, — după „Eroică“. Simfonia nu e decât muzică, accesibilă de diferite explicații, fie ideologice,

fie sentimentale. Uverturile conțin elementul uman, împletit în instrumente. Și fiecare simfonie țâșnește din complexul spiritual și afectiv al compozitorului, ea sulițele de aur ale soarelui după culmea răsăritului; fiecare are, cum s'ar zice, o idee de bază. „A patra“ este un repaos calm, după dinamica și furtunoasa „a treia“: e ca o după amiază de toamnă blândă. Tromboanele lipsesc cu desăvârșire, ca să nu turbure acest „Herbststimmung“. Primul allegro e plin de volubilitate tinerească; reluările temelor trâmbețelor au ceva umoristic și antrenant. Adagio, cel mai aplaudat, reduce potolirea săltărețelor jubilații. Menuetul, care înlocuiește de astădată obișnuitul scherzo, a fost conturat sub bagheta exactă a dlui M. Negrea, evidențându-i-se toate valorile ritmice. Ultimul allegro reîntră în regatul veseliei fără griji, desvoltând tema fundamentală, și sfârșindu-se brusc, fără pregătirile sufletești, ale atenării intensității. Orchestra s'a dovedit bună pentru summum-ul de instrumentație, pentru Beethoven, iar d. Negrea un priceput popularizator și interpretator.

Bibliografie

Infrățirea Românească, 1 Martie.
Revista Generală a Invățământului, Febr.
Foaia Tinerimii, Febr.
Țara Noastră, 27 Febr., 6 Martie.
Revista Economică, 17 Febr.
Ideea Europeană, 15 Febr.
Viața Școlară, Febr.
Solia Moldovii, 15 Febr.
Păștortuz, 27 Febr.
Universul Literar, 20 și 27 Febr., 6 Martie.
Adevărul Literar și Artistic, 20 și 27 Febr., 6 Martie.
Sburătorul, Febr.
Viața Românească, Ian.
Familia, Ian.—Febr.
Realitatea, 27 Febr.
Korunk, Febr.—Martie.
Floarea Soarelui, Febr.
Revue Prudy, Ian.
Casa Noastră, Dec. 1926.
Buletinul Camerei de Comerț și Industrie din Plocești, Ian.—Febr.
Răsăritul, Febr.
Indemnul, Febr.
Graiul Românesc, No. 2.
Armonia, No. 1—2.
Revista școlii, Febr.
Țara Voevozilor, Febr.
Cosinzeana, 28 Febr.
Legea Românească, 1 Martie.
Cartea Satului No. 5.
Deutsche Politische Hefte.
The Europe Year-Book 1927.
La Fédération Balkanique 1 Mars.
Buletinul Camerei Agricole a jud. Turda 1 Martie.

Pierre Devoluy: Le violier d'amour rom. Paris Bibl. Charpentier ed. E. Fasquelle.
E. Gomer Carrillo Fés ou nostalgies Andalouses, Paris Ed. E. Fasquelle.
Marcelle Vieux: Fleur d'amour roman editeur E. Fasquelle.

Henrik Ibsen: Hedda Gabler (Biblioteca Minerva, 12 lei).

Mihail Sadoveanu: Cântecul Amintirii, Cartea Românească, 60 lei

Mihail Lungu: Mucenicii Neamului, Cartea Românească, 50 lei.

Elena dr. Aciu: Ileana Cosinzeana, piesă în 3 acte, Șimleul Silvaniei.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

1907

În primăvara aceasta se împlinesc 20 de ani dela răscoala țărănilor din vechiul regat.

Două decenii de când această cifră s'a încrestat cu foc și sânge în istoria mult-oboditului popor românesc. Este o aniversare tristă și sguđuitoare din cale afară, mai ales pentru acei cari au trăit vijeli-oasa primăvară în care, ca o fatalitate de neînălțurat, paharul suferințelor pe care le îndurau robii ghei s'a vărsat. Isbuonită la Flămânzi în județul Botoșani, unde sclavia devenise înfiorătoare, revolta se întinse ou o iuțeață de neînchipuit în întreaga Moldovă. Ura contra arendașilor străini lipșiți de orice omenie, se revărsă ca un uragan, și focul pârjoli pământul, iar sângele se împleti cu lacrimi.

Criminala acțiune a politicianilor, cari prin legi încătușau tot mai mult brațele țărănilor, iar prin învoielile agricole îi aduceau în sapă de lemn depozedându-i de ultima coajă de mămăligă, cât și nebuna exploatare a proprietarilor hrăpăreți și fără suflet, nu puteau să rămână nerăsplătite.

Din Moldova vasală arendașilor străini, revolta se întinse cu o mai mare furie în Muntenia și de aici în Oltenia bogată și totuși flămândă. Proprietarul Târnoveanu, care ca mulți alții, lăsa până în mijlocul iernii sau până în primăvară porumbul țărănilor pe câmp nedijmuit, și-a primit crunt pedeapsa. După ce i-au îndopat gura cu porumb, grâu și pământ, țărăanii l-au țintuit în cue.

Și suferința strănsă în suflete atât amar de vreme, nu se putea opri aici. Gazornuțete se pîmbară în jurul hambarelor și a caselor boierești, — ce se ridicaseră trufașe din truda atâtor frunți plecate —, și ca un produs al pacatului, se mistuiră în flăcări...

Și din orizontul de dreaptă răzbunare se ivi și suferința represiei. Pe drumuri prăfuite, din zori și până în noapte, gloata ruptă și ferecată în lanțuri a răsvrătiților, pășia învinsă, încercuită de baionete spre drumul osândeii... Peste 11 mii căpătără „pe veci“ pământul pe care îl răvniseră în viață, iar alte zeci de mii pieriră între zidurile temnițelor plânși de ochii orfanilor goi și flămânzi.

...S'au scurs două decenii dela acest vis urât. Nu voi pomeni numele celor fără suflet; celor vinovați. Peste baricada vremii și a tuturor suferințelor ce a îndurat poporul românesc, revolta dela 1907 apare ca un ultim lanț de robie fanariotă pe care l-a rupt în drum spre libertate.

Horia Trandafir

În jurul ultimei crize politice din Germania. — Crizele dau totdeauna la iveală, cu o crudă sinceritate, elementele rele și bune ale unui organism. Ele îl silesc să se definească, să se reorganizeze în lupta pentru existență. Ceice au urmărit vânzările de o lună în care s'au sbatut cercurile conducătoare politice din Germania, dela abdicarea guvernului, cu o reală nuanță democratică a lui Marx-Stressemann, până la alcătuirea noului guvern, sub conducerea aceluia însă, deastădată, cu o tot atât de puternică nuanță reacționară, a putut descifra cu destulă ușurință mentalitatea opiniei publice germane. Aceasta mentalitate a rămas încă profund șovinistă, monarhistă și

reacționară. Ori cât ar fi de gros fardul democratic cu care apare Stressemann pe la Locarno sau Liga Națiunilor, atât cât în fruntea Reichului stă cea mai colțuroasă încarnare a militarismului german, Hindenburg, cât partidul „deutschnationalilor“ prezintă mai mult de o treime din parlament, nu încape nici o îndoială că vechea mentalitate imperialistă germană nu s'a schimbat aproape de loc; democrația ei de astăzi e o mască dela care profită și pe care și-o va arunca o îndatăce împejurările internaționale vor permite-o.

Și faptul nu trebuie să ne mire prea mult. Toată evoluția imperiului german dela alcătuirea lui sub simbolul de fier al lui Bismarck și până la hipertrofia maladiivă a lui Wilhelm al II, a fost în această direcție. Imperialismul și șovinismul s'a strecurat în toate straturile societății, a devenit cheagul care lega imensa opinie publică a Reichului. Mai adăugați apoi temperamentul docil și organizator al rasei pentru a nu vă mai mira de faptul constatat. O astfel de mentalitate nu poate fi înlăturată decât printr'o revoluție. Astfel a fost revoluția engleză, franceză și rusă. Ori „revoluția“ germană numai acestora nu se poate alătura. Forma nouă de stat a fost primită mai mult ca fiind impusă din afară, nu a fost cerută — cu jertfe de sânge cum se întâmplă totdeauna în astfel de cazuri — de o opinie publică internă. De aceea „revoluția“ a adus numai o schimbare de suprafață și nu de structură socială. Aproape toată vechea funcționăria, crescută în cultul Keiserului, a rămas la locu-i, acționând în direcția aceluiaș spirit monarhic. — De aceea socotim actuala rezolvire a crizei germane, de un caracter temporar; și aprobăm măsurile coercitive externe față de politica internă a Reichului. Pentru că opinia publică de acolo nu va putea fi îndreptată spre democrația adevărată, decât atunci când împejurările vor sili pe conducătorii ei politici să-și deschidă ochii spre această nouă realitate, și să devină apostolii ei sinceri. Făcând aceste considerații, îndrumăm pe cetitori la analiza mai detaliată a stărilor din Germania, pe care ne-o oferă articolele distinsului ziarist englez W. Steed, publicate în revista noastră.

Aviația. — Manifestația din Dumineca trecută a aviației a avut puterea să miște lumea și să-i pună la inimă grija pentru acest mijloc modern de apărare națională și de afirmare națională. Cucerirea aerului prin sborul paserilor de metal este una dintre cele mai strălucite isbânde ale omului modern în luptă cu elementele naturii. Ea îi dă putință să croiască drumurile cele mai ieftine și cele mai scurte, peste mări și țări, pentru a face legăturile între popoare mai trainice și mai sigure. Iar la nevoie, în furtunile istoriei, tot ea este menită să aducă popoarelor ușurința și rentabilitatea unei lupte purtate cu economie de timp și de capital uman.

La noi aviația este în vrâsta copilăriei. În alte țări ea a dat probe strălucite de bărbăție, spre gloria respectivelor popoare. Cerem și noi conducătorilor statului nostru să caute mijloacele și să nu cruțe nici un sacrificiu, pentru înălțarea aviației române în rândul din frunte, în care stă curajoasă aviația poporului-frate italian. Căci avem hotare de apărat și trebuie să năzuim și noi spre mărire.

Expozițiile din București. — Intr'un număr trecut al revistei noastre am publicat la rubrica aceasta câteva aprecieri generale asupra așanumitelor expoziții de pictură, cari inundă sălile din capitală, destinate spre acest scop. Cronicarul nostru din București a scos cu acel prilej în evidență caracterul de diletantism al majorității expozanților, cari departe de a fi adevărați artiști, chiar cât de modești, abia sunt niște dibaci desemnători și coloritori după motive de cărți postale ilustrate. Câtă dreptate a avut cronicarul nostru în aprecierile sale sumare se dovedește și prin următoarele rânduri de critică artistică, ce le luăm din cronică plastică a subtilului artist și critic N. N. Tonitza, apărută într'un număr recent din „Universul Literar“. Iată cum se apreciază „expozițiile de tablouri“ din capitala țării de către unul din puținii critici pricepuți și obiectivi, ce-i avem: „Ucenicii de frizerie cu înfățișare lustruită de scații; ofițerași cu craniul micuț și hipopotamică gravitate; domnișoare cu dactilografică abilitate digitală, doamne trecute prin bațoza tuturor dejghioacărilor amoroase; cu inima în doliu după moartea lui Valentino; profesorași de desen instruiți la „maximele“ din caetele de caligrafie; proprietari și arendași de moșie, cu fimoze agravate și indigestii cronice; grefieri suspendați pentru excese de subtilizare; negustorași falși iscodind afaceri pe trotauul Bursei; spălăciți și acri profesori „academici“ din Belle Arte, căpătuiți prin milogeală și menținându-se prin calomnie — toți acești neîmpliniți din naștere, cu creurul moale și neastâmpăr musolinian, își etalează — din zi în zi mai potopitor — vanitatea lor seacă peste întinderea tuturor sălilor de expoziții disponibile, din Capitala României Mari.

„Ateneul, în special, este aria unde se descarcă și se calcă, fără contenire, patele strepe ale artei contemporane — din grămada informă a cărora mâini suverane vin, periodic, să aleagă — și să conserve — roade inexistente... pentru hrana sufletescă a generațiilor viitoare: „Dureroasă, lugubră, hilariantă prevedere!“

Intre Adrian Corbul și Maurice Maeterlinck. — Credem interesant, cu prilejul articolului dlui Adrian Corbul despre Maurice Maeterlinck, să traducem în revista noastră ecoul de mai jos, apărut în publicațiunea pariziană Le 7e jour din 23 Ian. 1927:

„Maurice Maeterlinck se găsea mai deunăzi în societate. Se vorbea tocmai de cartea sa asupra termiților. Atunci cine-va îi spuse:

— Ști dta că se află aici și un scriitor care-ți calcă pe urme și pe care-l cunoști poate: Adrien Le Corbeau?

— Adrien Le Corbeau?... cel care a scris Le Gigantesque și L'Heure finale?... Unde este?

Atunci avură loc prezentările.

— Sunt foarte fericit că vă cunosc, îi zise Maurice Maeterlinck lui Adrien Le Corbeau...

— Eu însu-mi sunt cu atât mai fericit, îi răspunse atoturul lui Le Gigantesque, că s'a scris despre mine că sunt într'u câțva discipol dvoastră.

— O! discipolul meu?... Nu!, replică Maeterlinck. Dta nu ești discipolul nimănu: dta ești un maestru“.

Cel mai frumos dar de sărbători
și cadou se poate procura la

Magazinul

Mărfurilor de piele

Propri., Poszler

CLUJ

Calea Regele Ferdinand 2

Poșete moderne pentru femei, serviete pentru bărbați, geți pentru acte, necesari pentru toaletă și manicuri, și geamantane de călătorie, se capătă la alegere, cu prețurile cele mai ieftine. La comandă se confecționează orice obiect de piele de lux. după orice plan. **La cereri expediază prompt și repede.**

Adresa abonatului:

Ultimele noutăți moderne

Diferite modele de blănuri

la

LOUIS DÉRI

Magazin cu blănuri

Cluj, Str. Memorandului 3.

Telefon 12-12.

Telefon 12-12

BANCA CENTRALĂ pentru industrie și comerț Societate Anonimă în Cluj

Active				Bilanț general la 31 Decembrie 1926				Pasive			
Casa (numerar cecuri valute)	11180832	95		Capital societar			50000000				
Scout	12970972	45		Fond de rezervă	18988100	—					
Scout cu acoperire ipotecară	12221236	—		Reserve speciale pt. creanțe dubioase	1387934	68	20376034	68			
Imprumuturi pe lombard	3667698	—		Depuneri pe libel	129640656	—					
Conturi curente	141662767	56		Depuneri în cont-curent	22353479	09					
Efecte publice, acțiuni și participațiuni	42964164	—		Depunerea fondului de penz. al funcț.	3075000	—	155069135	09			
Imobile; Edificiile centralei, edificiile sucursalelor, Alba-Iulia, Bistrița, Hațeg, Turda, depozitele de mărfuri la Centrală și la sucursalele Alba-Iulia și Sibiu	15926500	—		Reescont			109706065	—			
Mobilier, aranjament în depozite și vehicule	1112700	—		Dividenda ne plătită			430970	50			
Mărfuri (cereale, coloniale etc.)	6291674	82		Conturi curente creditoare			18084246	85			
Diverse conturi debitoare	3410317	38	368147663	Diverse conturi creditoare			295641	82			
			068147663	Interese transitoare			2525460	30	359147554	24	
				Beneficiu net					9000108	92	
									368147663	16	
Conturi de ordin											
Efecte în gaj			16364518	—	Depunători de efecte în gaj				16364518	—	
Efecte în depozit liber			87283248	—	Depunători de efecte în depozit liber				87283243	—	
Efecte de cont curent			74153776	—	Depunătorul de efecte de cont-curent				74153776	—	
Debitori de garanții			43715400	—	Scrisori de garanții				43715400	—	
			221516937	—					221516937	—	
Contul profit și pierdere											
Debit				Credit							
Dobânzi plătite	25929709	71		Dobânzi etc. comisioane			45740	55	96		
Salare și adausuri, diurne, jetoane etc.	7311946	35									
Impozite	649481	93									
Cheltuieli generale	2849209	05	36740347								
Beneficiu net			9000108								
			45740455	196					45740454	96	

Cluj, la 31 Decembrie 1926

Pentru contabilitate: **Ioan Babeș** expert contabil

Ionel Comșa director general

DIRECȚIUNEA

Dr. Octavian Sglimbea director

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE:

Dr. Valentin Poruțiu, vice-președinte. **Ioan Vulea**, vice-președinte. **Dr. G. Popescu**, **Dominic Rațiu**. **Dr. Laurean Gherman**, **Dr. Ionel Pop**, **George Adam**, **Dr. Victor Moldovan**, **Ing. Ioan Hossu**, **Dr. Iacob Radu**, **Vasile C. Osvadă**, **Const. Hertia**, **Dr. Leo Parasca**

Subsemnații cenzori am examinat conturile prezente și le-am aflat în deplină regulă și consonanță cu registrele băncii.

Cluj, la 12 Februarie 1928

Dr. Octavian Russu, președinte.

Aurel C. Domșa.

Constantin Popp.

Aurel Ciortea.

Nicolae Bratu.

Tipărit în Institutul de Arte Grafice „Lapkiadó” s. a. Cluj